

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

ОММА Билтен

Broj
Број
Number **185/186**

У фокусу...

Према прелиминарном извјештају о готовинском току УИО је у октобру 2020. наплатила 652,1 мил КМ бруто прихода од индиректних пореза што је 57,6 мил КМ мање него у истом мјесецу 2019., односно 8,1%. Исплате поврата су биле мање за 20,9 мил КМ, чиме је дјелимично ублажен пад бруто наплате. На нивоу мјесеца наплаћено је 36,7 мил КМ нето прихода мање него у октобру 2019. (Графикон 1, "мјесечна наплата"), односно за 6,3% (Графикон 2, "мјесечна наплата"). Према прелиминарном извјештају УИО о наплати по групама банковних рачуна највећи пад прихода од 55,2 мил КМ је забиљежен на групи рачуна за уплате прихода код увоза (ПДВ, царине, акцизе и путарина), затим на акцизама на увезене дуванске прерађевине 16,2 мил КМ, док је на групи прихода на које се уплаћују домаћи ПДВ и акцизе у земљи наплаћено више 14,3 мил КМ у односу на октобар 2019.

Графикон 1

Графикон 2

Иако је у октобру 2020. забиљежен мањи пад наплате индиректних пореза него у претходна два мјесеца то није значајније побољшало кумулативне трендове. У раздобљу јануар - октобар 2020 бруто наплата је била мања за 666,8 мил КМ, док су исплате поврата мање за 144,1 мил КМ. У коначници нето наплата је мања за 522,7 мил КМ (Графикон 1, "кумулатив"), односно за 9,6% (Графикон 2, "кумулатив").

др Динка Антић
шеф Одјељења

Садржај:

Ревидиране пројекције прихода од индиректних пореза за период 2020-2023	2
Робна размјена за период јануар - септембар 2020. године	34

техничка обрада : Сулејман Хасановић, ИТ сарадник
лектор : Дарија Комленовић, проф. англистике

Ревидиране пројекције прихода од индиректних пореза за период 2020-2023

Сажетак

Пандемија новог вируса узроковала је је здравствене и економске шокове широм свијета

Према подацима Свјетске здравствене организације, до средине октобра је преко 37 милиона људи у свијету евидентирано са заразом новим коронавирусом, са преко милион смртних исхода. У Европи је заражено скоро 7 мил људи (WHO, Situation report, 12. октобар 2020). Криза узрокована пандемијом коронавируса је доста другачија од претходних криза са којима су се економије сусретале. Као у случају ратова или политичких криза постоји огромна неизвјесност у погледу трајања и интензитета шока узрокованог пандемијом. Поред тога, економска политика има доста другачију улогу у тренутним условима него у претходним кризама. У „нормалним“ кризама се економским политикама настоји у што бржем року стимулисати агрегатна тражња. У садашњем случају је криза у многоме узрокована пријекно потребним мјерама заштите. Велики број земаља је провео мјере како би се зауставило ширење вируса у виду затварања граница, затварања школа и вртића, карантина, изолације, ограничавања путовања, мјера социјалног дистанцирања и др. Са друге стране, владе су такође започеле са мјерама очувања економије, као што су пореске олакшице, мјере очувања радних мјеста и др. Крајем априла су већ неке земље најавиле или започеле опуштање мјера. Огромна неизвјесност у економији због пандемије довела је до одлагања инвестиција у привреди. Са друге стране дошло је до смањења приватне потрошње због мјера заштите од ширења вируса, те због губитка радних мјеста или раста штедне усљед предострожности због повећане могућности таквог исхода.

Економске посљедице пандемије коронавируса су такве да ће требати године за опоравак свјетске привреде.

Економске посљедице пандемије коронавируса су такве да ће требати године за опоравак свјетске привреде. Пандемија вируса корона имаће огромне посљедице на економску активност широм свијета. Након појаве пандемије Европска комисија (ЕК) и Међународни монетарни фонд (ММФ) континуирано ревидирају своје пројекције раста економије, а у својим посљедњим објавама процјењују значајан пад економске активности у 2020. години. У извјештају ЕК из јула 2020. године се наводи да се Европска унија суочава са најдубљом рецесијом након Другог свјетског рата. У наведеном Извјештају се процјењује реални пад БДП-а од 8,7% за 2020. години у Еврозони. Посљедња ММФ-ова пројекција пада БДП-а у Еврозони која је објављена у октобру ове године је нешто нижа и износи 8,3%. С обзиром на дате околности, у већини извјештаја међународних институција се наводи се да постоји већи ниво неизвјесности у погледу остварења пројекција него иначе, истичући при томе да постоје велики ризици за пројекције, при чему преовладавају ризици лошијег исхода. Висина неизвјесности је повезана са дужином трајања пандемије, могућности појаве наредног таласа, те ефеката спровођења владиних мјера.

ДЕП процјењује реални пад економије БиХ у износу од 3,0% за 2020.г. те опоравак у наредном периоду.

Дирекција за економско планирање (ДЕП) процјењује реални пад економије БиХ у износу од 3,0% за 2020.г. док су за 2021., 2022., и 2023. годину пројектоване стопе раста од 2,5%, 3,1% и 3,4% респективно. Пројекције ДЕП-а главно упориште имају у пројекцијама међународних институција, а засноване су на претпоставци побољшања епидемиолошке ситуације, што би стабилизовало економске прилике у земљи и иностранству у наредном периоду.

На нивоу девет мјесеци 2020. године нето наплата прихода од индиректних пореза је мања за 10%.

У прва три мјесеца 2020. био је забиљежен раст бруто прихода и минималне осцилације код исплата поврата, да би, након затварања граница и економије, био остварен снажан пад бруто наплате, који је мањим дијелом ублажен смањењем исплата поврата. Одређено побољшање које се десило у јуну и јулу анулирано је падом бруто наплате у августу и септембру, те повећаним исплатама поврата у септембру. На нивоу девет мјесеци 2020. бруто наплата прихода од индиректних пореза је мања за 609,8 мил КМ, док су поврати мањи за 123,2 мил КМ. Због смањења поврата пад кумулативне нето наплате је значајно мањи у односу на пад бруто наплате и износи 486,6 мил КМ, што представља пад од 10%.

ОМА процјењује пад индиректних пореза по стопи од 10,9% за 2020. годину, док се у наредним годинама очекује раст прихода.

На основу ДЕП-ових пројекција макроекономских показатеља и текућих трендова наплате, **Одјељење за макроекономску анализу УИО (ОМА) је пројектовало пад индиректних пореза по стопи од 10,9% за 2020. годину, док су за 2021., 2022., и 2023. годину пројектоване стопе раста од 2,8%, 3,5% и 3,7% респективно.** С обзиром на огромне непознанице у тренутку израде пројекција о јачини и трајању шока узрокованог пандемијом вируса корона, као и на бројне непознанице на унутрашњем плану, те кориштене претпоставке да ће криза бити превазиђена у кратком року (ДЕП, пројекције макроекономских индикатора), **истичемо да постоје значајни ризици за остварење пројекција прихода од индиректних пореза, при чему преовладавају ризици лошијег исхода.**

1. Основе и претпоставке пројекција прихода од индиректних пореза

Дирекција за економско планирање БиХ (ДЕП) је 28. септембра 2020. г. доставила Одјељењу за макроекономску анализу БиХ (ОМА) пројекције макроекономских параметара за Босну и Херцеговину за период 2020-2023. Пројекције индиректних пореза темеље се на пројекцијама макроекономских показатеља ДЕП-а из септембра 2020. године, а узимају у обзир трендове наплате индиректних пореза, те текуће владине политике у области индиректног опорезивања (*baseline* сценарио).

1.1. Пројекције макроекономских показатеља, ДЕП, септембар 2020

Пројекције ДЕП-а за средњорочни временски период главно упориште имају у пројекцијама међународних институција, а засноване су на претпоставци побољшања епидемиолошке ситуације, што би стабилизовало економске прилике у земљи и иностранству у наредном периоду.

Табела 1. Пројекција раста БДП-а

Пројектована стопа раста БДП-а	званични подаци		пројекција			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Номинални раст	5,1	4,3	-3,1	3,6	4,7	4,6
Реални раст	3,2	2,4	-3,0	2,5	3,1	3,4

Извор: ДЕП, септембар 2020

1.1.1. Пројекције за 2020. годину

Према званичним подацима Агенције за статистику БиХ у 2019. години је дошло до успоравања економског раста на 2,4% у реалном смислу (Табела 1. Пројекције раста БДП-а). У ДЕП-овом документу из септембра 2020. је наведено да је успоравање економског раста у Босни и Херцеговини у 2019. години у великој мјери било последица успоравања привредне активности у међународном економском окружењу, односно слабљења економског раста у појединим земљама ЕУ као што су Њемачка и Италија. Почетак 2020. године карактерише додатно усложњавање међународних економских прилика и појава вируса корона што ће, према ДЕП-у, имати веома негативне импликације на привредна кретања у свијету, региону и у коначници у самој БиХ. У таквим околностима, ДЕП пројектује номинални пад БДП-а од 3,1% у 2020. години, док би стопа реалног пада БДП-а требала износити 3,0%.

1.1.2. Пројекције за период 2021-2023

У ДЕП-овом документу се наводи да предуслов реализације њихових пројекција у средњорочном периоду представља превазилажење новонасталих околности у што краћем року, побољшање међународног економског окружења као и имплементација како интервентних тако и структурних реформи у земљи. Под претпоставком остварења наведених околности у ДЕП-у прогнозирају номиналне стопе раста БДП-а од 3,6%, 4,7% и 4,6% за 2021., 2022. и 2023. годину, респективно (стопе реалног раста 2,5%, 3,1%, и 3,4%, респективно).

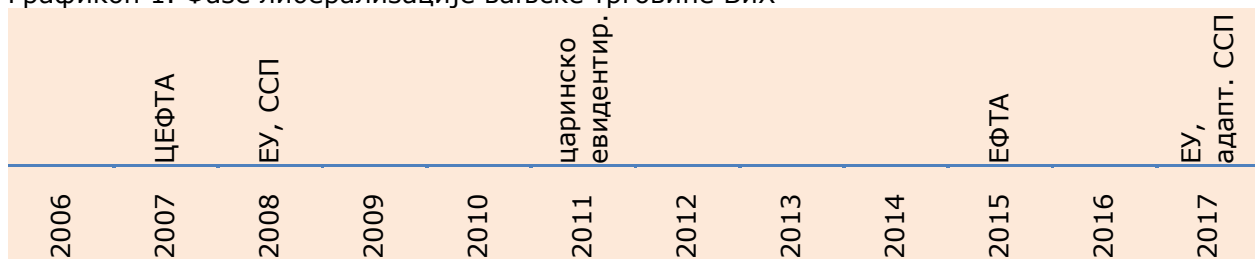
1.2. Текуће политике у области индиректног опорезивања

Обавезе и систем плаћања ПДВ-а регулишу се Законом о порезу на додатну вриједност ("Службени гласник БиХ", бр. 9/05, 35/05, 100/08 и 33/17).

Политика акциза регулисана је Законом о акцизама у Босни и Херцеговини ("Службени гласник БиХ", бр. 49/09, 49/14, 60/14 и 91/17). Политика акциза на дуван у 2020. години утврђена је Законом о акцизама и Одлуком¹ Управног одбора УИО. Будући да је законски плафон укупне акцизе на цигарете од 176 КМ/1000 цигарета достигнут за све цјеновне категорије цигарета у 2019. години окончана је хармонизација са стандардима ЕУ у сфери опорезивања цигарета², док се на опорезивање резаног дувана примјењује политика према измјенама Закона из 2014. године.³

Законом⁴ о царинској политици у Босни и Херцеговини уређују се основни елементи царинске политике, те општа правила и поступци који се примјењују на робу која се уноси и износи из царинског подручја Босне и Херцеговине. Фазни процес либерализације вањске трговине БиХ приказан је на Графикону 1.

Графикон 1. Фазе либерализације вањске трговине БиХ

Извор: Антић, Д. „Либерализација вањске трговине БиХ (2007-2017): импликације и компаративна анализа“, ОМА Билтен 152/153, март/април 2018, www.oma.uino.gov.ba

1.3. Трендови наплате индиректних пореза

Прикупљени приходи од индиректних пореза показују дугорочни тренд раста. Изузеци су били „кризна“ 2009. година када је остварен снажан пад прихода од 9,9%, те стагнација и блажи пад прихода у 2012. и 2013. години, респективно. У свим осталим годинама забиљежен је раст прикупљених прихода на ЈР УИО (Графикон 2). У 2006. години је прикупљено 4,12 млрд КМ нето прихода од индиректних пореза на ЈР УИО, а у 2019. години је износ нето наплаћених прихода увећан за чак 58,7% (6,54 млрд КМ) у односу на 2006. годину. Треба напоменути да ови износи не укључују заостале уплате индиректних пореза на рачуне ентитета, који су у почетним годинама након увођења ПДВ-а били значајнији.

Удио индиректних пореза са ЈР УИО у БДП-у је варирао протеклих година (Табела 2). Након пада овог удјела са 18,7% у 2008. години на 17,0% у кризној 2009. години, од 2010. године се креће у распону између 17,3% (2013) и 18,5% (2011). У 2019. години је износио 18,3%. Удио индиректних пореза са ЈР УИО у укупној потрошњи је такође варирао, а од 2014. године показује непрекидни тренд раста. У 2019. години је износио 19,5%

¹ Одлука о утврђивању специфичне и минималне акцизе на цигарете и износ акцизе на дуван за пушење за 2020. годину (Службени гласник БиХ бр. 80/19).

² Треба напоменути да се у парламентарној процедури налазе измјене Закона о акцизама, које је Управни одбор УИО усвојио у 2018. години, а које подразумевају увођење трогодишњег мораторија на повећање специфичне акцизе на цигарете, почевши од 2019. У међувремену су усвојене Одлуке о утврђивању специфичне и минималне акцизе на цигарете и износа акцизе на дуван за пушење за 2019. и 2020. годину према важећем Закону. С обзиром да су достигнути ЕУ стандарди у опорезивању цигарета у 2019. години наведене измјене Закона о акцизама нису више актуелне, те се очекују одређени правни кораци у складу с тиме.

³ Нова политика је у примјени од 01.08.2014. (Измјене Закона о акцизама у БиХ „Службени гласник БиХ“ бр. 49/14)

⁴ Нови Закон о царинској политици ("Службени гласник БиХ" бр. 58/15) примјењиваће се од 1.7.2021. године ("Службени гласник БиХ" бр. 21/20), а до тог датума се примјењује стари Закон о царинској политици ("Службени гласник БиХ" бр. 57/04, 51/06, 93/08, 54/10 и 76/11). Изузетак је члан 207. новог Закона који се примјењује од 25.04.2018.г.

Графикон 2. Нето приходи од индиректних пореза на ЈР УИО, 2006-2019

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Табела 2. Удио прихода од индиректних пореза са ЈР УИО у БДП-у и укупној потрошњи

(у %)	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
БДП	19,5	19,8	18,7	17,0	18,4	18,5	18,0	17,3	17,8	17,6	17,8	17,6	18,2	18,3
потрошња	18,4	19,2	17,9	16,5	17,6	17,7	17,4	16,9	17,3	17,8	18,4	18,6	19,4	19,5

Извор: Калкулација на основу података УИО и Агенције за статистику БиХ⁵

1.3.1. Наплата у 2019. години

Преглед нето наплате индиректних пореза (Графикон 2) показује да је у 2019. наплаћен рекордни износ прихода од индиректних пореза од оснивања УИО у износу од 6.541,8 мил КМ, а стопа раста је износила 5,2%. Преглед кварталне наплате⁶ показује да је највиши раст прихода остварен у првом кварталу, када је износио чак 7,2%. Потребно је нагласити да наплата у јануару 2019. године укључује и ефекте измјене Закона о акцизама из 2018. године, будући да се повећање стопе путарине примјењује од 1.2.2018. године. Неведени ефекти су допринијели са 1,4 процентна поена расту прихода у првом кварталу 2019.г., а са 0,3 процентна поена оствареној стопи раста нето наплате на нивоу цијеле 2019. године. Осим ефеката законских измјена, стопа раста у првом кварталу резултат је: раста потрошње, стабилизације и раста потрошње деривата, те политике дуванских компанија које су сносиле дио додатног пореског оптерећења (раст специфичне акцизе на цигарете и резани дуван од 1.1.2019.г.) на терет властите добити. У другом кварталу 2019. године остварена је стопа раста нето наплате од свега 2,3%. Ниска стопа раста прихода посљедица је снажног пада прихода у јуну, првенствено ПДВ-а. Лоша наплата ПДВ-а у јуну дијелом је ублажена растом прихода од акциза на дуванске прерађевине, као резултат даљег одлагања преваљивања додатног пореског терета на малопродајне цијене, те најаве корекције цијена у јулу. У трећем кварталу поново је остварен снажан раст прихода од 6,4%, као резултат значајног раста нето прихода од ПДВ-а и акциза на дуван. На почетку четвртог квартала забиљежена је стагнација прихода због слабије наплате скоро свих врста индиректних пореза. Међутим,

⁵ БДП према расходном принципу, Агенција за статистику БиХ, септембар 2020.

⁶ Поређење одређеног квартала из 2019. са одговарајућим кварталом из 2018. године (YoY growth)

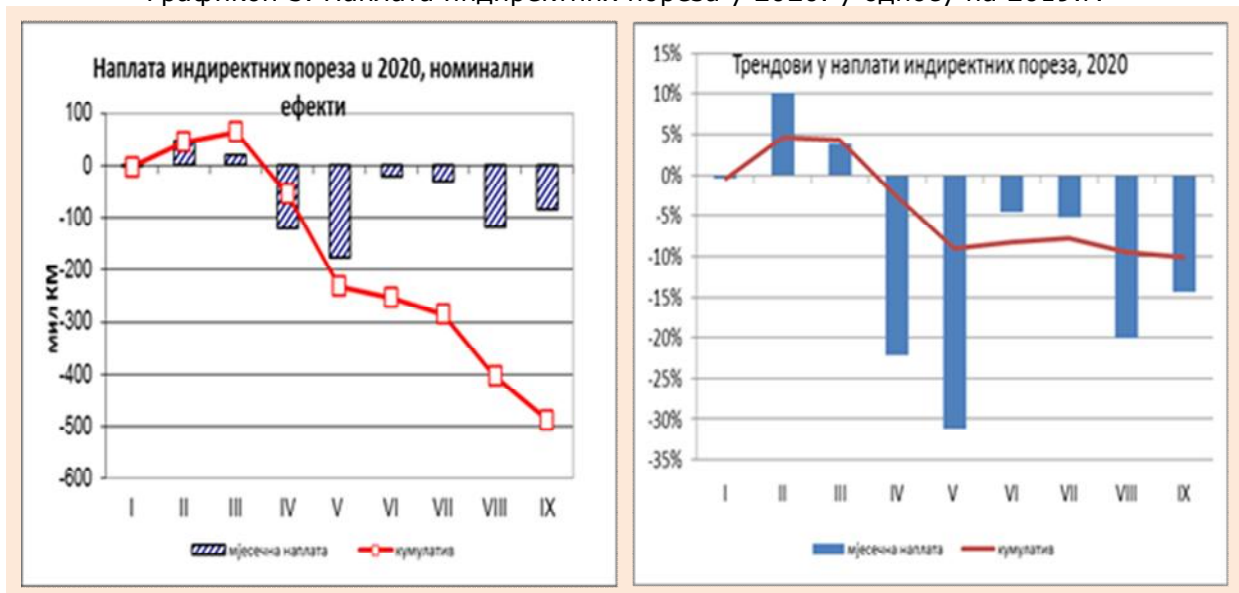
снажна наплата скоро свих категорија прихода у децембру донијела је високе ефекте и раст од 4,8% на нивоу квартала.⁷

1.3.2. Наплата у периоду јануар – септембар 2020.г.

Укупна наплата

Према прелиминарном извјештају о готовинском току УИО је у септембру 2020. наплатила 623,5 мил КМ бруто прихода од индиректних пореза, односно 54,3 мил КМ мање него у истом мјесецу 2019. Негативни ефекти пада бруто наплате додатно су погоршани неочекивано високим растом исплата поврата од 30,5%, тако да је у септембру наплаћено 14,4% или 83,7 мил КМ нето прихода мање него у септембру 2019. Велики пад наплате индиректних пореза септембру погоршао је укупан дефицит прихода (Графикон 3, приказ лијево). На нивоу девет мјесеци 2020. бруто наплата је мања за 609,8 мил КМ, док су поврати мањи за 123,2 мил КМ. Због смањења поврата пад кумулативне нето наплате је значајно мањи у односу на пад бруто наплате и износи 486,6 мил КМ, што представља пад од 10% (Графикон 3, приказ десно).

Графикон 3. Наплата индиректних пореза у 2020. у односу на 2019.г.

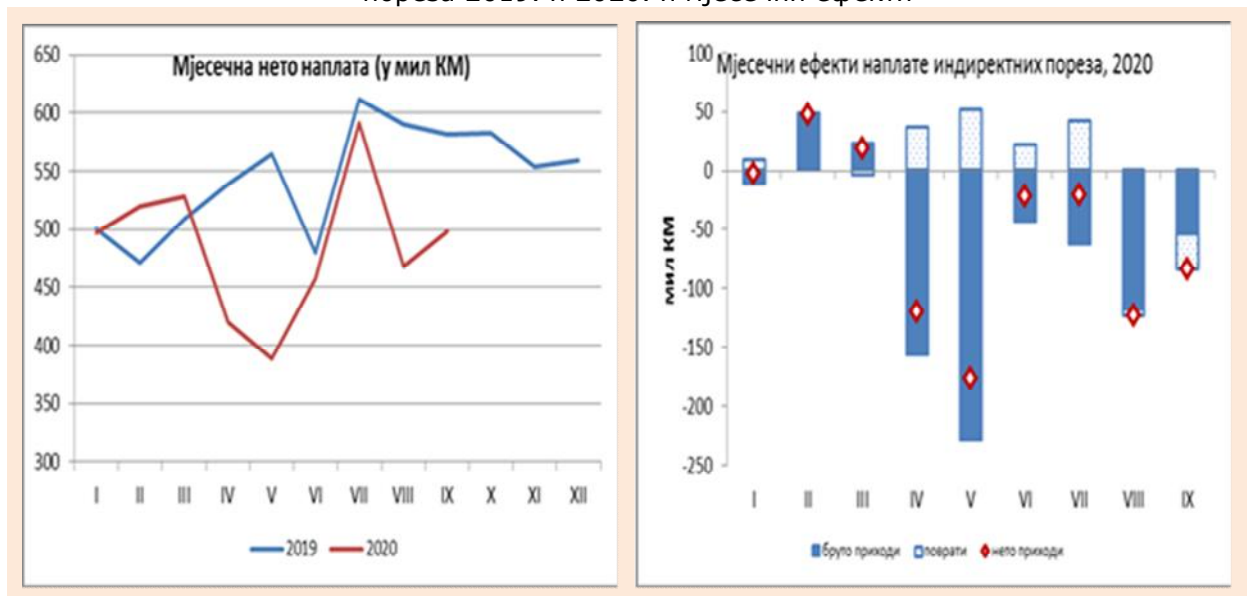

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Преглед номиналне мјесечне нето наплате у 2020. показује размјере дјеловања пандемије коронавируса на наплату индиректних пореза (Графикон 4, приказ лијево). Може се уочити велики пад прихода у априлу и мају, те знатно побољшање у јуну и јулу, које је било кратког даха, јер је у посљедња два мјесеца дошло до великог погоршања наплате.

⁷ Опширније о наплати у 2019. години у Антић, Д. „Наплата прихода од индиректних пореза у 2019. години“, ОМА Билтен 176/177, март/април 2020, www.oma.uino.gov.ba.

Графикон 4. Мјесечна наплата прихода од индиректних пореза 2019. и 2020. и мјесечни ефекти

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Преглед наплате прихода по мјесецима указује на дивергентне трендове узроковне појавом вируса корона (Графикон 4, приказ десно). У прва три мјесеца забиљежен је раст бруто прихода и минималне осцилације код исплата поврата, да би, након затварања граница и економије, био остварен снажан пад бруто наплате, који је мањим дијелом ублажен смањењем исплата поврата. Одређено побољшање у јуну и јулу анулирано је падом бруто наплате у посљедња два мјесеца и повећаним исплатама поврата у септембру.

Графикон 5. Промјене у наплати индиректних пореза (кв/кв) и нето наплата за период I-IX по годинама

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Будући да се коронавирус појавио у БиХ почетком марта, а значајније рестриктивне мјере власти БиХ су увеле крајем марта, у првом кварталу остварен је раст прихода од индиректних пореза од 4,4%. Увођење рестриктивних мјера на границама, затварање одређених дјелатности, ограничавање кретања становништва донијели су пад увоза и потрошње, поготово због немогућности доласка нерезидената (дијаспоре, туриста, у транзиту, прекограничне потрошње), што је резултовало падом нето наплате у другом кварталу од 20,1%, а у трећем од 12,7% (Графикон 5, приказ лијево). У цјелини, величину размјере утицаја коронавируса на наплату индиректних пореза показује чињеница да је нето наплата у периоду јануар – септембар 2020. била на нивоу наплате у истом периоду 2017. године (Графикон 5, приказ десно).

Трендови по врстама прихода

У септембру 2020. забиљежен је пад прихода код свих главних врста индиректних пореза. Изражено у номиналним величинама у периоду јануар – септембар 2020. највећи пад прихода забиљежен је код ПДВ-а (-239,9 мил КМ), акциза (-176,2 мил КМ), те на приходима од царина (-31 КМ) и путарине (-53,4 мил КМ) - Графикон 6. Потребно је нагласити да се индикатори кретања прихода по врстама могу измијенити након коначног усклађивања тренутно цца 30 мил КМ неусклађених прихода.

Графикон 6. Нето номинални ефекти наплате по врсти пореза за период I-IX 2020

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Царине

Избијањем пандемије коронавируса прва реакција држава је била затварање граница и увођење карантина, што је имало за посљедицу отежавање кретања особа и транспорта добара из Азије, а послје и из ЕУ. Већ у марту евидентиран је пад прихода од царина као посљедица затварања БиХ за увоз из пандемијом погођених земаља (Кина и остале азијске земље), те отежаног увоза из Италије, Њемачке и осталих европских земаља које су биле погођене вирусом, било због рестрикција у БиХ или рестрикција у тим земљама. Криза у вези са увозом је досегнула свој максимум у априлу, а постепено отварање граница, прво према кинеској роби, а потом и ЕУ од маја донијело је значајно успоравање пада увоза у септембру, што је резултовало мањим постотком пада прихода од царина. У септембру 2020. су приходи од царина били мањи за 8,6% у односу на исти мјесец 2019. (Графикон 7).

Графикон 7. Трендови у наплати прихода од царина, 2020

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Квартална поређења (Графикон 8) показују како је тренд позитивног раста прихода од царина, који је трајао у континуитету четири године, прекинут у другом кварталу 2020. У првом кварталу, због испољавања утицаја корона вируса на увоз, наплата прихода од царина је била на нивоу наплате у првом кварталу 2019, док је у другом кварталу забиљежен пад од 29,6%. У трећем кварталу је дошло до одређене стабилизације увоза, али на знатно нижој нивоу него у 2019., тако да је остварен пад прихода од царина од 11%. У цјелини, на нивоу девет мјесеци пад прихода од царина због катастрофалног другог квартала износи 14,6%.

Графикон 8. Кварталне промјене у наплати прихода од царина

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

ПДВ

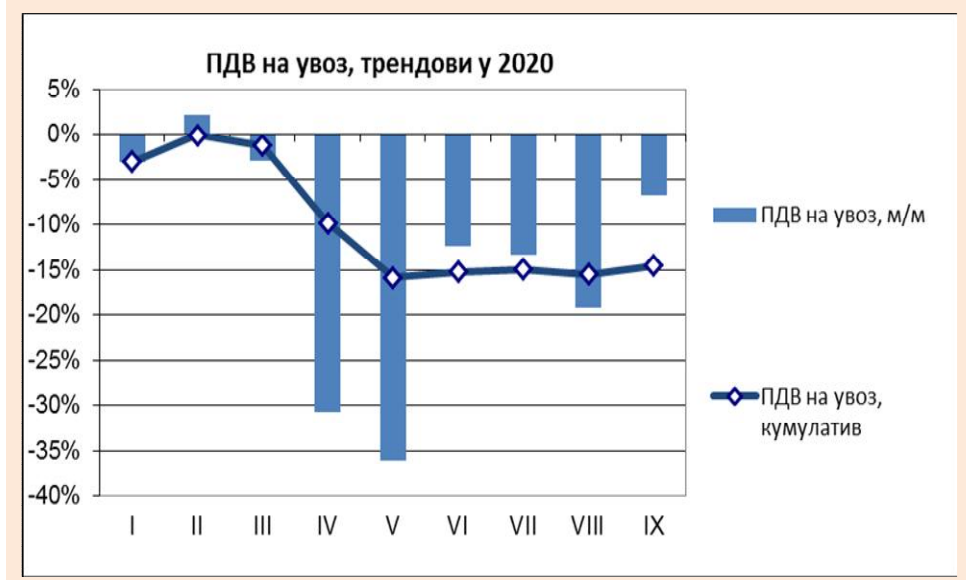
У септембру 2020. настављени су лоши трендови у наплати бруто ПДВ-а из претходног мјесеца. Наплаћено је 10% мање прихода у односу на исти мјесец 2019., што је стопу пада укупног бруто ПДВ-а стабилизовало на -9,1% (Графикон 9). Након коначног усклађивања прихода може се очекивати и мањи пад, с обзиром да се значајан дио неусклађених прихода односи на ПДВ.

Графикон 9. Мјесечни трендови у наплати бруто прихода од ПДВ-а

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Графикон 10. Мјесечни трендови у наплати прихода од ПДВ-а на увоз, 2020

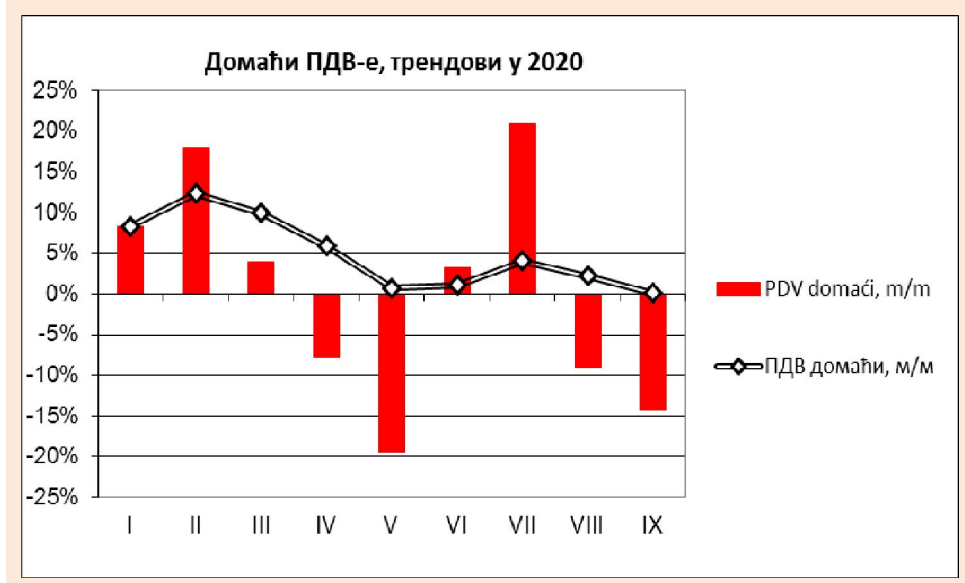
Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Кретање кумулатива компоненти бруто ПДВ-а показује да погоршани трендови у наплати ПДВ-а на увоз детерминишу трендове укупне бруто наплате. Након високих мјесечних стопа

пада наплате ПДВ-а на увоз, која је у мају премашила -35%, у септембру је забиљежен најнижи пад ПДВ-а на увоз у протеклих шест мјесеци од -6,8%. Умјерено побољшање у наплати ПДВ-а на увоз у септембру резултовало је стабилизацијом стопе пада ПДВ-а на увоз, која је на нивоу девет мјесеци износила -14,2% односу на исти период 2019 (Графикон 10).

С друге стране, у септембру је забиљежен пад домаћег ПДВ-а од 14,4%, што представља други по реду мјесец по паду наплате од избијања пандемије. Ипак, кумулативна стопа раста домаћег ПДВ-а је, захваљујући високом расту у првом кварталу и мјесецу јулу, остала у зони позитивног раста са стопом од 0,1% (Графикон 11). Након усклађивања неусклађених прихода реално је очекивати и вишу позитивну стопу раста кумулатива домаћег ПДВ-а.

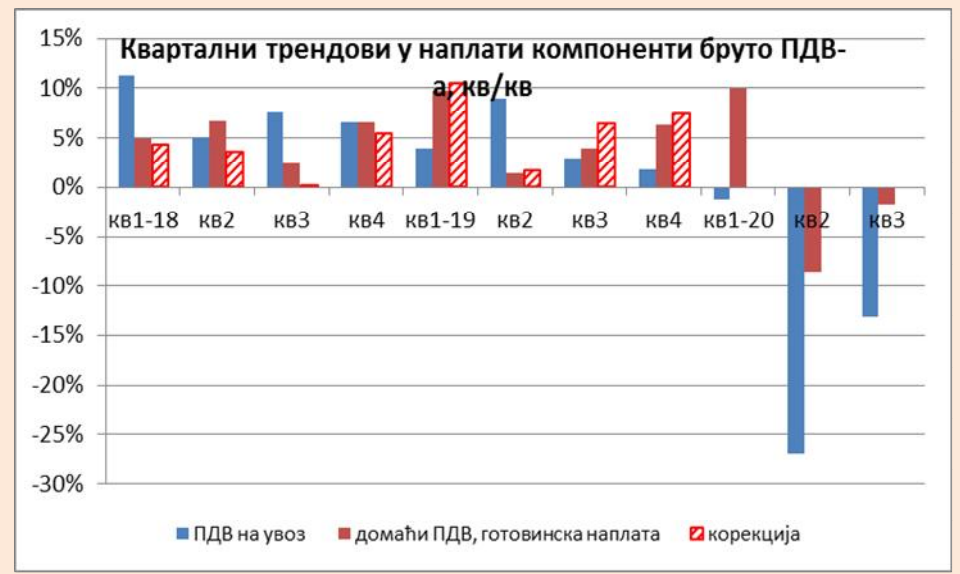
Графикон 11. Мјесечни трендови у наплати прихода од домаћег ПДВ-а, 2020

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Квартални трендови у бољој мјери осликавају размјере утицаја коронавируса на наплату ПДВ-а (Графикон 12). У првом кварталу је домаћи ПДВ растао по стопи од 9,9%, док је ПДВ на увоз био у зони негативног раста од -1,2%. У анализи компоненти бруто ПДВ-а види се снажан пад наплате ПДВ-а на увоз у другом кварталу 2020. од 26,9%, а домаћег ПДВ-а од 8,6%. У трећем кварталу може се уочити одређено побољшање трендова, премда су и даље високе дубиозе. ПДВ на увоз је мањи за 13,2%, а домаћи ПДВ за 1,7% у односу на трећи квартал 2019.

Графикон 12. Квартални трендови у наплати компоненти бруто ПДВ-а

Напомена: Корекције на домаћем ПДВ-у, исказане за 2018. и 2019., су у вези са компензацијом плаћања обвеза за акцизу на домаће деривате нафте из ПДВ кредита током 2018. године
Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

У посљедња два мјесеца регистровано је повећање поврата ПДВ-а, што је било неочекивано с обзиром да главни фактори раста поврата, извоз и увоз, биљеже велики пад од избијања пандемије. У септембру су исплате поврата биле веће за 29,6% у односу на исти мјесец 2019., што је посљедица, дијелом, исплата поврата по основу домаћих инвестиција у 2020. години, те, дијелом, посљедица ниске основице из 2019. Раст поврата у посљедња два мјесеца смањио је укупан пад поврата у периоду јануар-септембар 2020. године на -11,7% (Графикон 13).

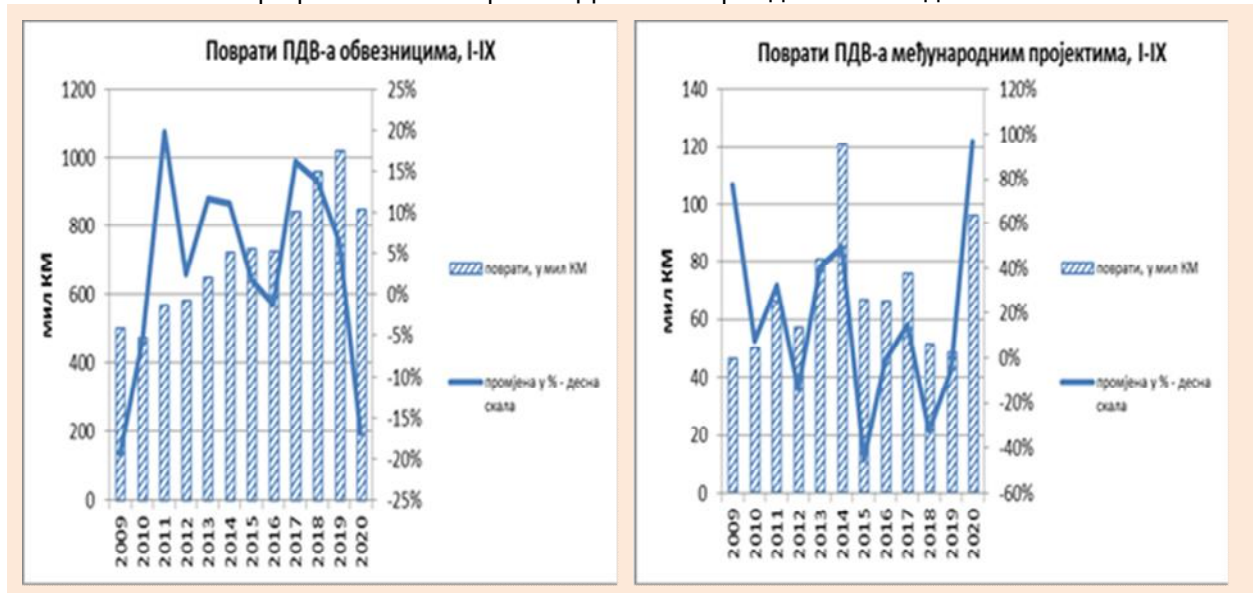
Графикон 13. Мјесечни трендови у исплати поврата ПДВ-а, 2020

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Структура поврата показује да су исплате поврата обвезницима за девет мјесеци 2020. биле мање за 172,3 мил КМ, односно за 16,9% (Графикон 14, приказ лијево). С друге стране, исплате поврата по основу међународних пројеката су имале експанзију. Исплаћено је 47,2 мил КМ више него у истом периоду 2019, што представља раст од 96,8%. (Графикон 14, приказ десно).

Графикон 14. Поврати ПДВ-а за период I-IX по годинама

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Будући да је због пандемије дошло до застоја или успоравања инвестиција финансираних међународним пројектима може се претпоставити да се ради о исплати ПДВ-а на међународне пројекте из 2019.године, те да је због тога дошло до прелијевања прихода између двије фискалне године. ПДВ-а на инвестиције које су финансиране из међународних пројеката уплаћен је 2019.године, повећавајући стопу раста ПДВ-а у тој години, док су поврати ПДВ-а реализовани 2020. смањујући стопу раста ПДВ-а у 2020. Ефекат прелијевања поврата износи 0,2 процентна поена пада нето ПДВ-а у 2020. години.

Индикатор побољшања у исплатама поврата јесте и смањење удјела поврата у бруто наплати ПДВ-а. Удио исплаћених поврата у периоду јануар-септембар 2020. у бруто наплати ПДВ-а у истом периоду износио је 25,9%, што је за 0,8 процентних поена мање од удјела поврата у бруто ПДВ-у у истом периоду 2019. И квартални преглед исплата поврата показује велики пад исплата у другом кварталу од 27,9%, док су у првом и трећем кварталу 2020. поврати били мањи за 1,5% и 2,6% у односу на референтни квартал 2019.године.

Графикон 15. Кварталне промјене у исплатама поврата ПДВ-а

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Због снажног раста исплата поврата, уз пад бруто наплате, пад нето ПДВ-а је у септембру износио 20%, што је погоршало кумулативне трендове, те је на нивоу девет мјесеци остварен пад од 8,1% (Графикон 16).

Графикон 16. Мјесечни трендови у наплати нето ПДВ-а, 2020

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Преглед кварталних трендова указује на ефекте дјеловања коронавируса на потрошњу у БиХ. У првом кварталу 2020. наплата ПДВ-а је била већа за 4,4% у односу на наплату у истом кварталу 2019. У другом кварталу 2020., када су биле на снази рестриктивне мјере у вези кретања становништва и рада малопродајних објеката, забиљежен је пад од 17,8%. Ни релаксирање мјера у трећем кварталу није донијело значајније побољшање, јер су биле на

снази рестрикције за нерезиденте, тако да је остварен пад наплате нето ПДВ-а од 10,7% (Графикон 17).

Графикон 17. Кварталне промјене у наплати ПДВ-а

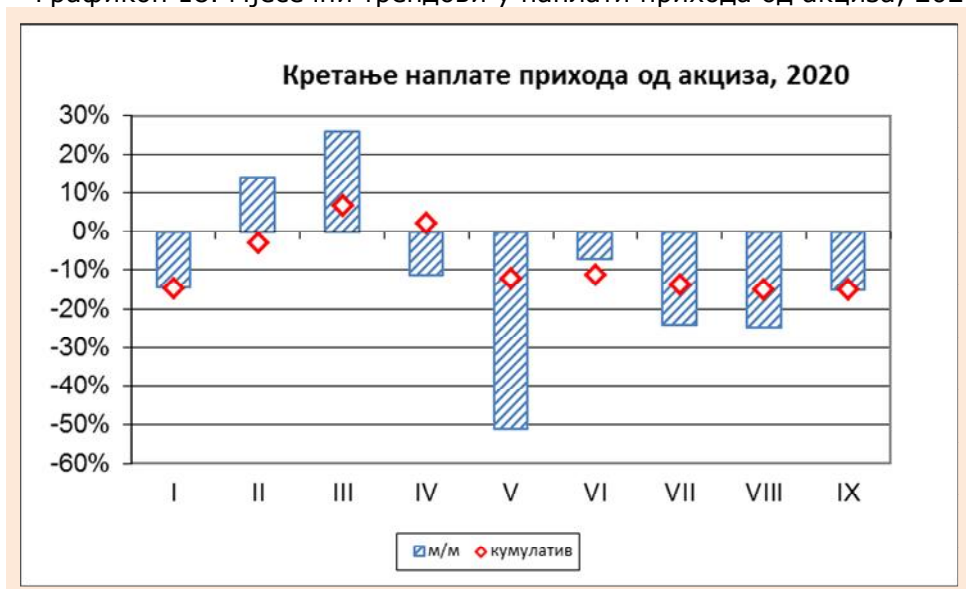

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Акцизе

У септембру се настављају негативни трендови у наплати акциза. Забиљежен је пад прихода од 15,2%, што је задржало стопу раста укупне наплате акциза на истој нивоу као и у претходних неколико мјесеци, око -15% (Графикон 18).

Графикон 18. Мјесечни трендови у наплати прихода од акциза, 2020

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

У септембру је забиљежен раст прихода од акцизе само код акциза на алкохол и алкохолна пића. Велики пад у наплати је остварен у наплати акциза на домаћи дуван, кафу и безалкохолна пића.

Анализа кварталне наплате прихода од акциза показује раст у првом кварталу 2020. од 6,7%, а потом, по избијању пандемије снажан пад у другом и трећем кварталу 2020. од 27,3% и 21,7%, респективно (Графикон 19).

Графикон 19. Квартални трендови у наплати прихода од акциза

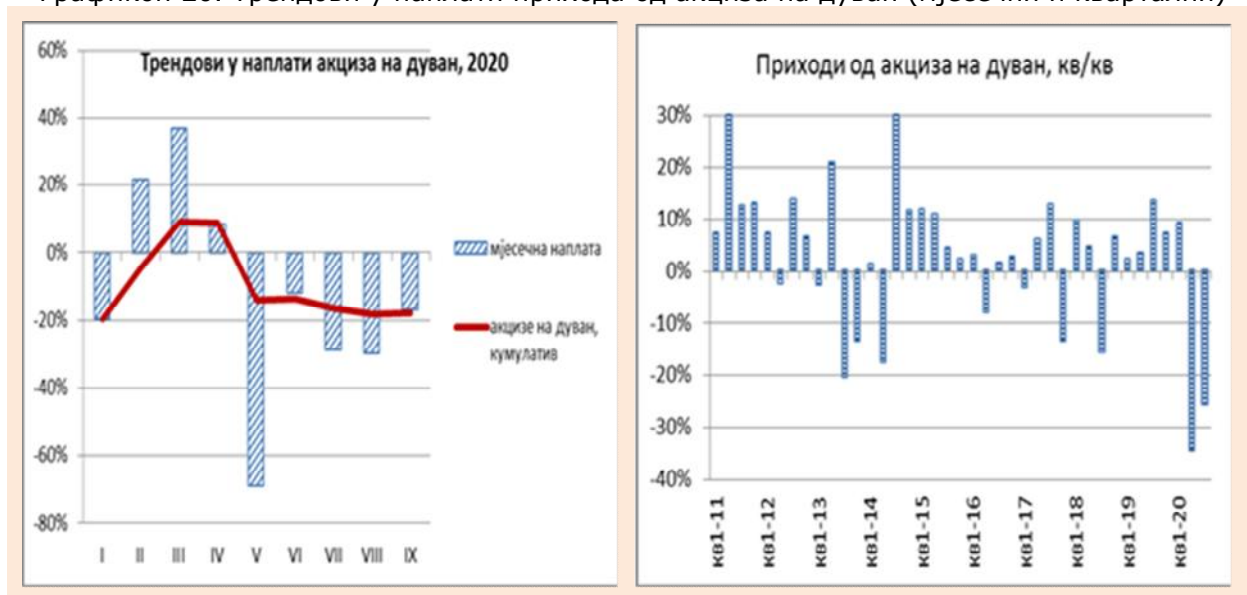
Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Након лошије наплате у јануару, у наредна три мјесеца су остварене високе мјесечне стопе раста наплате акциза на дуван (Графикон 20, приказ лијево), и поред избијања пандемије и примјене рестриктивних мјера које су ограничиле улазак нерезидената и кретање становништва унутар БиХ. Међутим, треба имати у виду да је наплата акциза због плаћања *ex ante*, при презимању акцизних маркица, зависна од перцепције великих дуванских компанија у вези будуће потрошње дуванских прерађевина у БиХ, а не од стварне потрошње. Захваљујући расту наплате акциза у првом кварталу 2020. остварен је раст прихода од 9%, док је енорман пад наплаћених акциза у мају донио пад у другом кварталу од 13,7% (Графикон 20, приказ, десно). Очекивања о расту потрошње у љетном периоду након релаксирања мјера које су власти предузеле како би зауставиле ширење коронавируса нису се обистинила, јер су одређене рестрикције у погледу уласка нерезидената у БиХ остале на снази до јесени, док су чланице ЕУ и остале земље држале цијело вријеме БиХ на црвеној листи и на тај начин одвраћале своје грађане и БХ дијаспору од доласка у БиХ. Посљедице примијењених мјера су биле катастрофалне за наплату прихода од акциза, јер су дуванске компаније биле приморане да значајно редуцирају пласман дуванских прерађевина. Мјесечне стопе пада наплате акциза у трећем кварталу кретале су се између -17% и -30%, што је на нивоу квартала донијело пад од 25,8%. Због значаја акциза на дуванске прерађевине у пореској структури у великој мјери је погођена укупна наплата индиректних пореза⁸. Укупни дефицит у наплати акциза на дуванске прерађевине за девет мјесеци 2020. износи око 121 мил КМ, што представља $\frac{1}{4}$ дефицита укупних нето прихода од индиректних пореза у том

⁸ Приходи од акциза на дуванске прерађевине, заједно са припадајућим ПДВ-ом, у 2019. години су чинили 16% наплаћених прихода од индиректних пореза, што значи да свака шеста КМ наплаћених прихода потјече од потрошње дуванских прерађевина.

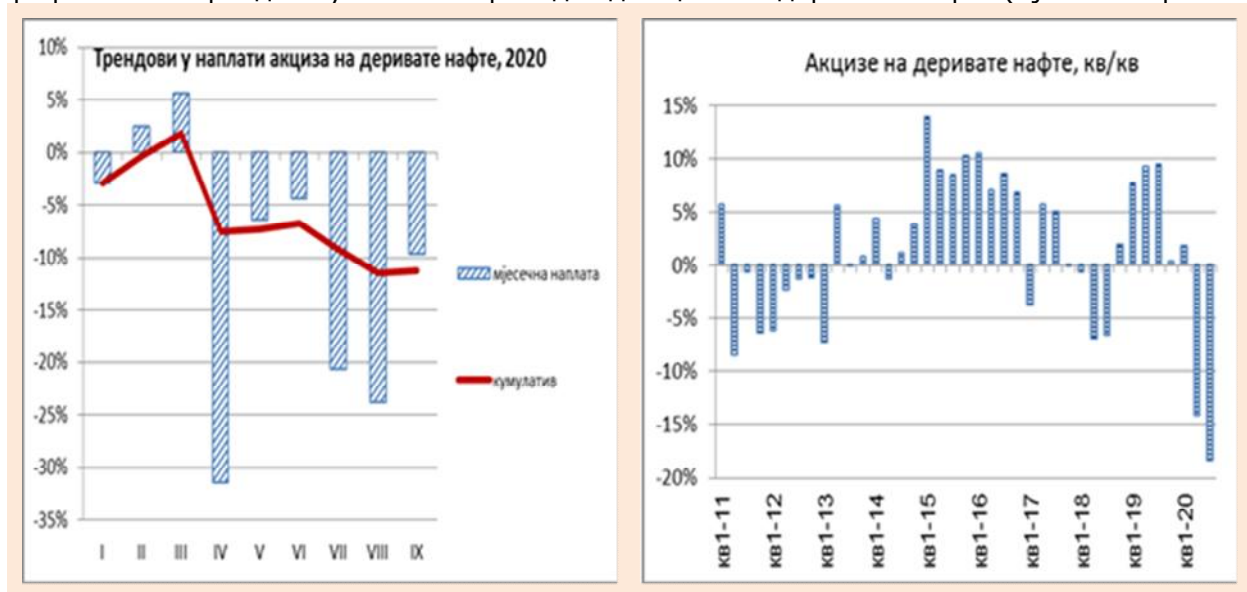
периоду. Пандемија коронавируса је открила рањивост наплате и велику њену зависност од екстерне потрошње, не само акциза на дуванске прерађевине, већ и укупних индиректних пореза (ПДВ, акцизе на деривате нафте и остале акцизе).

Графикон 20. Трендови у наплати прихода од акциза на дуван (мјесечни и квартални)

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Графикон 21. Трендови у наплати прихода од акциза на деривате нафте (мјес. и квартални)

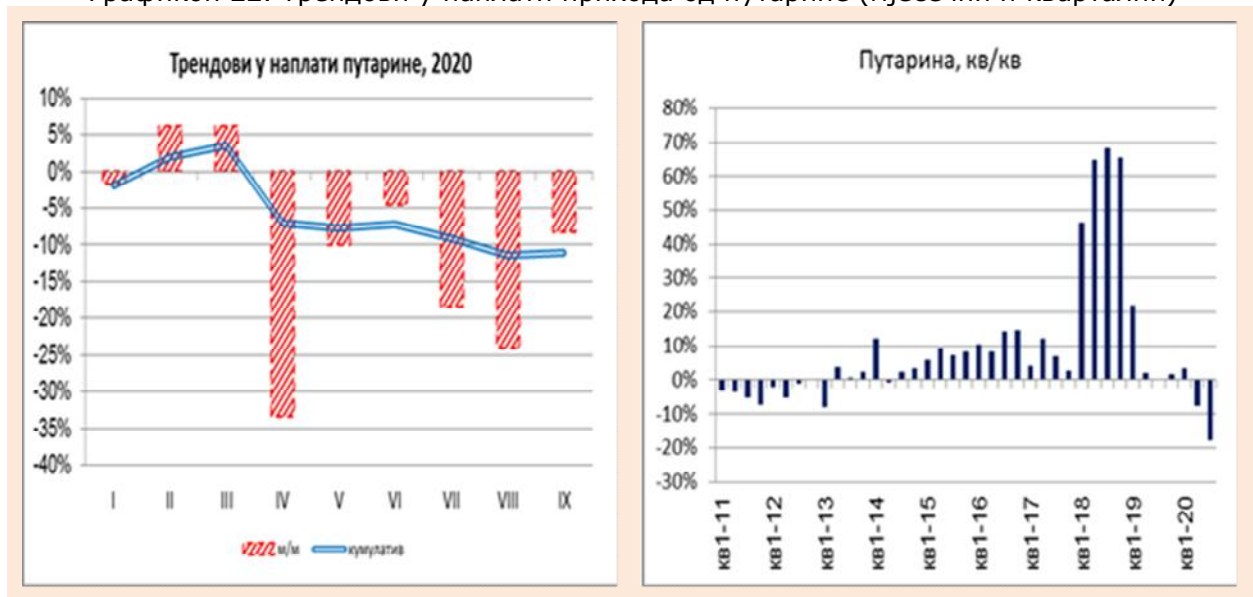
Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

Динамика наплате акциза на деривате нафте је другачија од наплате акциза на дуванске прерађевине, јер одражава стварни утицај коронавируса на економију и потрошњу грађана. Максимална дубиоза је остварена у априлу када већина компанија није радила или је радила у отежаним увјетима. Од маја се ситуација постепено поправила, али то је трајало само два мјесеца, да би се ситуација у јулу и августу нагло погоршала (Графикон 21, приказ лијево). У септембру је забиљежен пад наплате акциза на деривате нафте од 9,6%, али рано је рећи да

ли се ради о опоравку наплате прихода. У цјелини, у првом кварталу 2020, остварен је раст наплате прихода од акциза од 1,8%, док је у другом и трећем забиљежен пад од 14,1% и 18,3% (Графикон 21, приказ десно).

Наплата прихода од путарине у септембру пратила је наплату акциза на деривате (Графикон 22, приказ лијево). Трендови у наплати су слични трендовима у наплати акциза на деривате нафте, а евентуалне разлике могу потицати од диференцираног обрачуна акцизе с обзиром на врсту деривата, те од ослобађања путарине за одређене категорије компанија (рудници, жељезнице, термоелектране). У првом кварталу је остварен раст прихода од путарине од 3,5%, а у другом и трећем пад од 16,1% и 17,4% (Графикон 22, приказ десно).

Графикон 22. Трендови у наплати прихода од путарине (мјесечни и квартални)

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

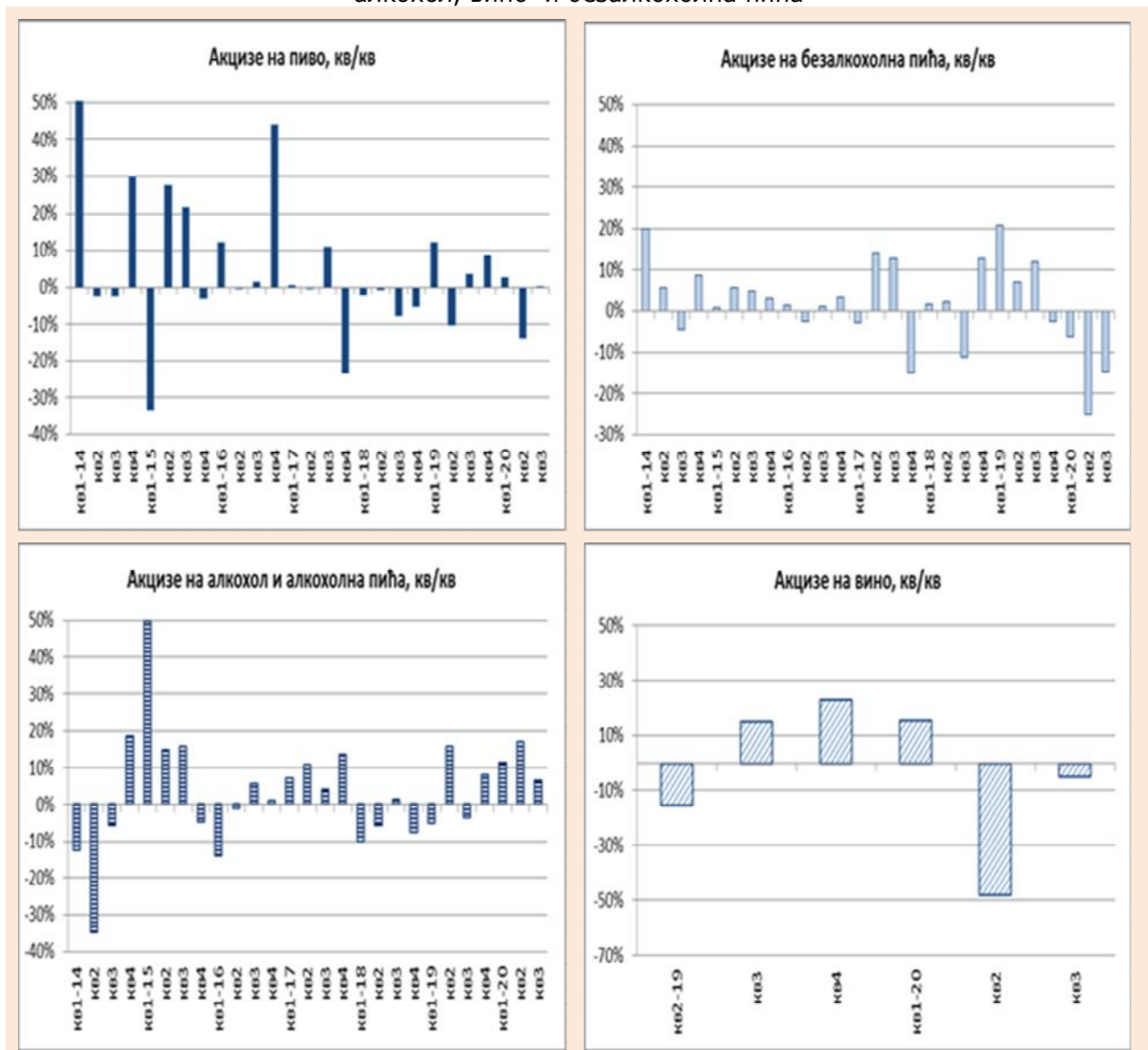
Графикон 23. Квартални трендови у наплати прихода од акциза на кафу

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

У 2020. настављен је тренд осцилаторног раста прихода од акциза на кафу, који није везан само за појаву вируса корона, већ и за стање на свјетском тржишту кафе и берзама. Након високог раста наплате акциза на кафу у првом кварталу од 22,3% у другом и трећем кварталу 2020. остварен је пад од 32,7% и 10,4% у односу на исте кварталне 2019. (Графикон 23).

Графикон 24. Квартални трендови у наплати прихода од акциза на пиво, алкохол, вино и безалкохолна пића

Извор: Управа за индиректно опрезивање БиХ, израчун ОМА

У септембру 2020. настављен је позитиван тренд у наплати акциза на алкохол и алкохолна пића, тако да је на нивоу девет мјесеци остварен раст од 11,5%. Висок пад наплате акциза на безалкохолна пића погоршао је текуће трендове, тако да је на нивоу девет мјесеци забиљежен пад од 16,1%.

У септембру је остварен пад и у наплати акциза на пиво, како на домаћа, тако и на увозна пива. На нивоу девет мјесеци остварен је пад у наплати акциза на пиво од 3,8%, при чему је

Бања Лука: Бана Лазаревића, 78 000 Бања Лука, Тел/факс: +387 51 335 350, Е-mail: oma@uino.gov.ba

Сарајево: Змаја од Босне 476, 71 000 Сарајево, Тел:+387 33 246 081, Факс:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

пад акциза на домаћа пива износио 5,7%. Међутим, потребно је имати у виду да су у јануару 2019. били наплаћени стари дугови по основу домаће акцизе, што је повећало основицу за поређење и смањило стопу раста наплате домаћих акциза, а потом и укупних прихода, испод реалних. Искључивањем ефекта наплате старог дуга пад наплате акциза на пиво за девет мјесеци 2020. износио је 1,3%, док су приходи од акциза на домаћа пива забиљежили раст од 2,3%.

2. Пројекције прихода од индиректних пореза 2020-2023

Пројекције прихода за период 2020-2023 доступне су у Табели 3. Како би се осигурала упоредивост пројектованих и наплаћених прихода од индиректних пореза, пројекције прихода од индиректних пореза приказане су на готовинској основи у складу са извјештајима УИО о наплати по врстама прихода. У Табели 4. су приказане пројекције прихода у % БДП-а.

Табела 3. Пројекције прихода од индиректних пореза (2020-2023), октобар 2020. Године

Врста прихода (нето)	у мил КМ					Пројектована стопа раста			
	Изврш.	Пројекција				2020	2021	2022	2023
		2019	2020	2021	2022				
ПДВ	4.022,4	3.673,1	3.773,1	3.907,1	4.049,4	-8,7%	2,7%	3,6%	3,6%
Акцизе	1.533,3	1.303,3	1.342,6	1.387,9	1.437,3	-15,0%	3,0%	3,4%	3,6%
Царине	300,6	259,0	269,3	282,1	297,9	-13,9%	4,0%	4,8%	5,6%
Путарина	650,2	567,3	581,4	599,5	619,8	-12,7%	2,5%	3,1%	3,4%
Остало	35,3	27,6	25,8	26,0	26,3	-21,8%	-6,6%	1,0%	1,0%
УКУПНО	6.541,8	5.830,2	5.992,2	6.202,6	6.430,7	-10,9%	2,8%	3,5%	3,7%
Намјенска путарина *)	-406,2	-354,5	-363,4	-374,7	-387,4	-12,7%	2,5%	3,1%	3,4%
СРЕДСТВА ЗА РАСПОДЈЕЛУ	6.135,6	5.475,7	5.628,8	5.828,0	6.043,3	-10,8%	2,8%	3,5%	3,7%

Напомене:

*) Намјенска путарина је до 1.2.2018. износила 0,10 КМ/литар деривата нафте, намијењен у цијелости за изградњу аутопутева, а од 1.2.2018. 0,25 КМ/литар деривата нафте, за изградњу аутопутева (0,20 КМ/литри) и изградњу и реконструкцију осталих путева (0,05 КМ/литри).

**) Износ распоређене намјенске путарине у 2019. години према одредбама Закона о измјенама и допунама Закона о уплатама на Јединствени рачун и расподјели прихода⁹ не одговара у потпуности износу прикупљене намјенске путарине приказане у Табели 3 (406,2 мил КМ) због примјене новог модела расподјеле прикупљене намјенске путарине од 1.2.2018. према којем се расподјела не врши на дневној бази, него накнадно, по завршетку мјесеца за претходни мјесец на темељу прелиминарног/коначног извјештаја УИО о наплаћеним приходима по врстама. Расподјела намјенске путарине од 0,10 КМ/литар деривата по старом моделу дневне расподјеле окончана је 31.1.2018., а расподјела намјенске путарине од 0,25 КМ/литар деривата ентитетима и Брчко Дистрикту према новом моделу започела је тек у марту 2018. године.

⁹ Службени гласник БиХ бр. 91/17

Табела 4. Пројекције прихода од индиректних пореза у % БДП-а (2020-2023), октобар 2020

Врста прихода (нето)	у % БДП-а				
	Извршење	Пројекција			
		2019	2020	2021	2022
ПДВ	11,3%	10,6%	10,5%	10,4%	10,3%
Акцизе	4,3%	3,8%	3,7%	3,7%	3,7%
Царине	0,8%	0,7%	0,8%	0,8%	0,8%
Путарина	1,8%	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%
Остало	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
УКУПНО	18,3%	16,8%	16,7%	16,5%	16,4%
Намјенска путарина	-1,1%	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%
СРЕДСТВА ЗА РАСПОДЈЕЛУ	17,2%	15,8%	15,7%	15,5%	15,4%

Извор података за БДП: Агенција за статистику БиХ, септембар 2020 и Пројекције ДЕП-а (Макроекономске пројекције 2020-2023, септембар 2020), БДП по расходном приступу

2.1. Пројекције за 2020. годину

У првом кварталу 2020. нето наплата прихода од индиректних пореза је била већа за 64,6 мил КМ од наплате у првом кварталу 2019, односно за 4,4%. Остварена стопа раста у првом кварталу је чак за 1,4 п.п. већа од стопе годишњег раста за 2020. годину пројектоване у октобру 2019. Након позитивних трендова у првом кварталу услиједио је снажан пад наплате прихода, с обзиром на ситуацију узроковану пандемијом вируса корона. Већ у априлу је нето наплата прихода пала за 22,2%, а у мају за рекордних 33,1%.¹⁰ Након великих стопа пада прихода у априлу и мају, услиједило је побољшање у јуну и јулу са мањим стопама пада прихода (4,6% и 3,5%, респективно), те поновно велико погоршање наплате у августу и септембру (стопе пада 20,8% и 14,4%, респективно). На нивоу девет мјесеци 2020. године стопа пада кумулативне нето наплате износи 10% (Графикон 3, Дио 1.3.2.)

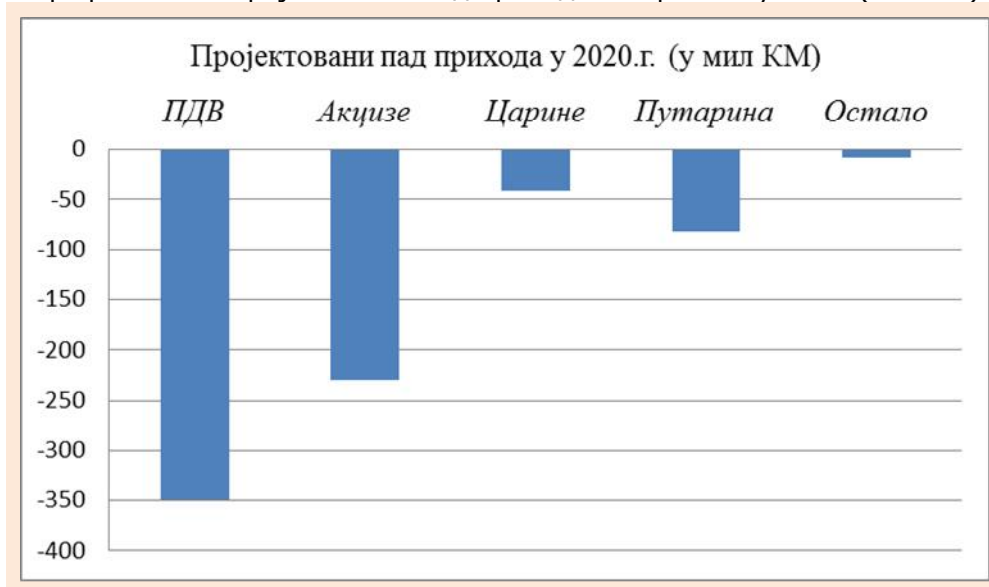
Имајући у виду погоршање епидемиолошке ситуације у БиХ и у ЕУ не очекује се релаксирање мјера ограничења уласка страних грађана и дијаспоре у БиХ ни пред новогодишње празнике. Штавише, могуће су и ригорозније мјере не само на границама, већ и у земљи, у виду ограничавања броја особа на окупљањима, угоститељским објектима и сл. који доводе до смањења трансфера дознака, запослености, дохотка и потрошње.

Због посљедњих трендова у наплати прихода од индиректних пореза, и тренутне епидемиолошке ситуације у БиХ и окружењу, реално је очекивати пад прихода и у посљедњем кварталу 2020. Пројектовани износ нето наплате прихода од индиректних пореза за 2020. годину износи 5.830,2 мил КМ, што је за 10,9% мање него у 2019. години. Пројектовани пад прихода у апсолутном износу износи 711,6 мил КМ, што би био највећи пад прихода од индиректних пореза од оснивања УИО. Уколико се оствари наведена пројекција, стопа пада прихода би била већа од стопе пада прихода од индиректних пореза у „кризној“ 2009. години (-9,9%).

Графикон 25. приказује учешће појединих врста прихода у пројектованом апсолутном паду у укупних прихода (у мил КМ).

¹⁰ Поређење са одговарајућим мјесецима претходне године.

Графикон 25. Пројектовани пад прихода по врстама у 2020 (мил КМ)

Извор: Пројекције ОМА, октобар 2020

2.1.1. ПДВ

На основу података о наплати прихода за прва три квартала 2020, пројектованих негативних ефеката кризе узроковане пандемијом вируса корона и пројекција кретања потрошње, увоза, и извоза у 2020. години, очекује се наплата прихода од ПДВ-а у износу од 3.673,1 мил КМ, што је за 8,7% испод наплате у претходној години.

2.1.2. Акцизе и путарина

Пројектовани износ укупних прихода од акциза у 2020. години износи 1.303,3 мил КМ, што је за 15,0% мање од остварења у 2019. Пројектовани износ прихода од путарине износи 567,3 мил КМ, што је за 12,7% мање од остварења у 2019.

Приходи од акциза на деривате нафте и путарина

Динамика потрошње деривата нафте од изузетне је важности за приходе од индиректних пореза. Приходи од акциза на деривате нафте и путарине чинили су 18% нето прихода од индиректних пореза у 2019. години. Са припадајућим приходима од ПДВ-а тај проценат је био још већи и износио 21%. Укупна потрошња деривата нафте је у периоду од 2008. до 2019. године порасла за 17,5%. У истом периоду је потрошња дизел горива порасла за чак 53,1%, док је потрошња бензина опала за 47,6%. Остала потрошња деривата, коју највећим дијелом чини лож уље, је 2016. године била за 35,6% већа него у 2008. години. Након тога је почела снажно опадати, тако да је у 2019. години била мања за 49,2% у односу на 2008.¹¹

Претходне двије године су нарочито обиљежиле снажне промјене на тржишту деривата нафте због ефеката измјена Закона о акцизама из 2017. године (у примјени од 1.2.2018.г.)¹². У

¹¹ Више о потрошњи деривата нафте у БиХ у Регоје А., „Статистичка анализа потрошње деривата нафте“, ОМА Билтен бр. 183/184, септембар/октобар 2020

¹²Измјене политике акциза на деривате нафте и путарине из 2017. године односиле су се на: повећање стопе акцизе на лож уље са 0,30 на 0,45 КМ/л; увођење акцизе на биогорива и биотечности (0,30 КМ/л); раст стопе намјенске путарине са 0,10 на 0,25 КМ/л (уз раздвајање стопа и средстава према намјени за аутопутеве и друге путеве); те

наведеном периоду је такођер дошло до значајних промјена у структури основице акциза¹³ на деривате нафте. Учешће лож уља у основици се, значајно смањило, са 5,0% у 2017. на 3,4% у 2019. години. Учешће керозина, као компоненте са најнижом збирном стопом опорезивања акцизом и путарином, се повећало са 1,4% на 2,1%.¹⁴ Упркос нижој стопи акцизе (0,3 КМ/л), високо учешће дизела у основици уз стабилне стопе раста потрошње, довело је до тога да је ова врста деривата генерисала највећи износ раста прихода од акциза на деривате у периоду 2017-2019. Компонента потрошње безоловног бензина (као и његово учешће у основици за акцизе) се смањила, те је имала негативан утицај на стопу раста прихода у наведеном периоду. Укупна основица за акцизе, односно количина опорезованих деривата порасла је за свега 1,5% у наведеном периоду. Наведена стопа је доста испод процијењене двогодишње стопе раста реалног БДП-а и потрошње, а разлоге можемо тражити у расту цијена деривата у посматраном периоду.¹⁵

Што се тиче прихода од путарине, слика је доста другачија. У 2019. години је наплаћено чак 70,1% више прихода него у 2017. години. Ради се о мултипликованом ефекту раста стопе опорезивања од 60% и основице за опорезивање од 6,3% у наведеном периоду.¹⁶ Промјене у структури основице, што се тиче компоненти које су биле укључене у 2017., нису имале утицаја на ефекте као у случају акциза, с обзиром на јединствену стопу опорезивања деривата путарином. Изузетак је проширење основице на биогорива и течни нафтни плин за погон моторних возила, које је донијело додатне приходе.

Пандемија вируса корона донијела је даље турбуленције на тржиште деривата нафте. Карантини и изолације, смањење пословних и приватних путовања, забране окупљања, међуградског превоза и кретања због полицијског часа довело је до губитка прихода од акциза у периоду у којем се проводе рестрикције. Потрошња основних животних намирница је ригидна надоле, док се за потрошњу бројних других добара (нпр. намјештај) претпоставља да ће се дијелом надокнадити у периоду након попуштања мјера. Са друге стране, значајан дио потрошње деривата нафте у периоду провођења мјера заштите биће трајно изгубљен и ненадокнадив. На основу расположивих података о потрошњи деривата по врстама видимо да је потрошња дизел горива, након раста од 2,7% у првом кварталу 2020, у другом кварталу 2020 пала за 11,6%.¹⁷ Компонента потрошње безоловног бензина је забиљежила пад и у првом кварталу 2020 (4%), док је у другом кварталу пад продубљен на високим 28,3%. Према прелиминарном извјештају УИО о наплати прихода, укупни бруто приходи од акциза на деривате нафте и путарине су до краја септембра пали по једнаким стопама од 11,2%. Учешће поврата акциза на домаћу нафту и деривате нафте (лож уље) у бруто приходима од акциза на деривате нафте је према расположивим подацима до августа порасло у 2020. години за 0,4 п.п.

Према пројекцијама Европске централне банке (ЕЦБ), очекује се пад цијена сирове нафте са 64,0 USD по барелу у 2019. на 42,8 USD по барелу у 2020. години (Табела 5).

промјене обухвата основице за путарину у смислу укључивања у основицу биогорива и биотечности, те течног нафтног плина за погон моторних возила („Службени гласник БиХ“ 91/17)

¹³ Појам „основица“ за акцизе и путарину и „потрошња“ деривата подразумијева количине израчунате од стране ОМА. Укључује количину увезених деривата нафте и биогорива и количину домаћих деривата и биогорива стављених у промет. Количине из акцизних пријава узете са временским помаком *m-1*, како би основица била исправно приказана у складу са одредбама Закона о настанку обавезе и плаћању акцизе.

¹⁴ Треба имати у виду да ове двије категорије деривата нису могле имати значајнији утицај на кретање укупне основице и прихода, с обзиром на њихов низак пондер у основици.

¹⁵ У 2019. години је наплаћено 2,7% више нето прихода од акциза на деривате нафте него у 2017. години (кориговани износ који у обзир узима наплаћене приходе од акциза преко потраживања по основу ПДВ-а).

¹⁶ Разлози вишег раста основице него у случају акциза су: (1) смањење потрошње лож уља, што је и био један од циљева измјена Закона, кроз смањење злоупотреба у кориштењу лож уља као погонског горива; (2) проширење основице за путарину на течни нафтни плин, који није био укључен у основицу за путарину у 2017. години; (3) пад реализације ослобођеног дизел горива које се користи за потребе рудника, термоелектрана и жељезница у наведеном периоду.

¹⁷ Поређење са истим кварталима 2019.

Табела 5. Пројекције цијена сирове нафте, \$/барел

	2019.	2020.	2021.	2022.
Пројекција цијена сирове нафте	64,0	42,8	47,5	49,2

Извор: ECB, "ECB staff macroeconomic projections for the euro area", Sept 2020

Полазећи од свега наведеног, а узимајући у обзир пројекције реалних кретања макроекономских показатеља, у 2020. се очекује пад нето прихода од акциза на деривате нафте и путарине од 13,8% и 12,7%, респективно у односу на наплату у 2019. години.

Приходи од акциза на дуван

Компаније из дуванске индустрије су почетком 2020. повећале малопродајне цијене цигарета иако није дошло до повећања специфичне акцизе на цигарете. Повећање је правдано губицима оствареним у претходним годинама. У просјеку за осам мјесеци малопродајне цијене цигарета су повећане за 5% у односу на просјечну пондерисану цијену у 2019. години. Очекује се да ће дуванске компаније задржати постојеће цијене до краја године, с обзиром да би повећање цијена уз велики пад потражње за цигаретама у вријеме пандемије коронавируса било контрапродуктивно. Имајући у виду погоршање епидемиолошке ситуације у БиХ и у ЕУ, не очекује се релаксирање мјера у борби против коронавируса до краја године, те је реално очекивати наставак текућих неповољних трендова у погледу кретања вриједности тржишта цигарета и количине цигарета, изражено бројем преузетих акцизних маркица. Имајући горе наведене претпоставке у виду очекује се да ће у 2020. години бити наплаћено 16,7% мање акциза на дуванске прерађевине у односу на наплату у 2019. години.

2.1.3. Царине

Према подацима Агенције за статистику БиХ у првих осам мјесеци је увоз роба у БиХ пао за 17%¹⁸. Бруто приходи од царина су у истом периоду пали за 15,3%. Према прелиминарном извјештају УИО, до краја септембра пад бруто прихода од царина је благо снижен на 14,6%. Имајући у виду тренутну епидемиолошку ситуацију, до краја године се не очекује значајно побољшање трендова прихода од царина. Пројектовани износ нето прихода од царина у 2020. години износи 259,0 мил КМ што је за 13,9% испод остварења у 2019.

2.2. Пројекције за период 2021-2023

С обзиром на неизвјесност у вези са трајањем пандемије коронавируса, а имајући у виду стечена искуства у вези са ширењем вируса у току зиме и раном прољећу, није реално очекивати опоравак наплате прихода прије другог квартала 2021. године. Пројектоване стопе раста прихода од индиректних пореза за 2021., 2022., и 2023. годину износе 2,8%, 3,5% и 3,7%, респективно. Пројекција прихода у наведеном периоду заснована је на пројектованим релевантним макроекономским показатељима, историјској сезонској шеми наплате и пројекцијама појединих категорија прихода за 2020. годину.

За разлику од пројектованог пада индиректних пореза у БДП-а у периоду 2021-2023¹⁹ (Табела 4, Дио 2), пројектовани удио прихода (ОМА) у потрошњи (ДЕП) у наведеном периоду се креће на константном нивоу од око 17,7%.

У Графикону 26. је приказан пројектовани годишњи раст прихода по врстама за период 2021-2023.²⁰

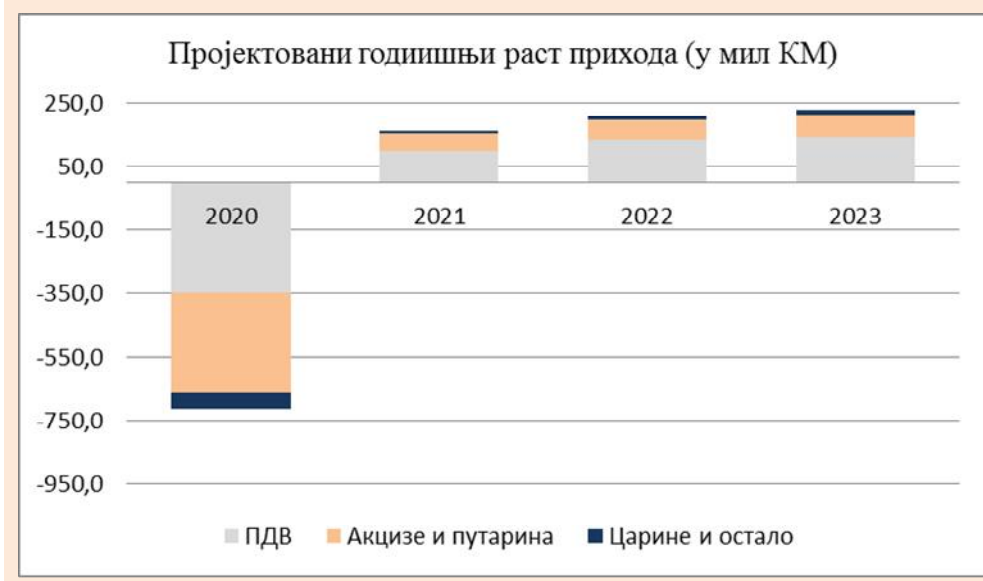
¹⁸ Агенција за статистику БиХ, Саопштење од 21.09.2020.

¹⁹ Пад индиректних пореза у БДП-у се објашњава падом пројектованог удјела потрошње у БДП-у у 2022. и 2023. години (ДЕП) и чињеници да се одређене категорије прихода не наплаћују *ad valorem*.

Бања Лука: Бана Лазаревића, 78 000 Бања Лука, Тел/факс: +387 51 335 350, Е-mail: oma@uino.gov.ba

Сарајево: Змаја од Босне 476, 71 000 Сарајево, Тел:+387 33 246 081, Факс:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

Графикон 26. Пројектовани раст по врстама прихода (у мил КМ) за период 2021-2023

Извор: Пројекције ОМА, октобар 2020.

Највећи генератор апсолутног раста прихода од индиректних пореза у наведеном периоду је ПДВ, с обзиром на његово значајно учешће у приходима, те планираним стабилним стопама раста. У све три наведене године приходи од ПДВ-а генеришу преко 60% апсолутног годишњег пројектованог раста прихода.

Приходи од акциза заједно са приходима од путарине чине око 1/3 пројектованог апсолутног раста укупних прихода од индиректних пореза у периоду 2021.-2023. Приходи од акциза на дуван су, са друге стране, највећи генератор пројектованог апсолутног раста прихода од акциза. У 2021. години се двије трећине апсолутног раста нето прихода од акциза односи се на акцизе на дуван, док је у наредне двије године то учешће нешто ниже и износи око 63%.

С обзиром да се не очекује промјена политике опорезивања цигарета у 2021. претпоставка је да ће дуванске компаније задржати малопродајне цијене цигарета из 2020. године, како би не би дошло до даљње ерозије продаје. С друге стране, очекује се промјена политике опорезивања дувана за пушење у 2021. Повећање цијена цигарета у 2020. години је резултовало растом просјечне пондерисане цијене, што је створило претпоставке да се повећа специфична акциза на дуван за пушење у 2021²¹. Раст акцизног оптерећења дувана за пушење уз задржавање истог пореског оптерећења цигарета смањује јаз између цијена дувана за пушење и цигарета, што може имати за посљедицу да конзументи дувана за пушење поновно пређу на пушење цигарета, као и да особе са нижим дохоцима одустану од скупљег дувана за пушење и пређу на кориштење дувана и цигарета са црног тржишта. Сличне околности десиле су се у 2020. години, када је задржана акцизна политика за цигарете из 2019., а повећана је специфична акциза на дуван за пушење. Текући трендови наплате акциза на резани дуван у 2020. показују снажан раст опорезованих количина резаног дувана и износа наплаћене акцизе, што значи да је дошло до миграције конзументата

²⁰ Као и у случају 2020., године пројекције су изражене на готовинској основи. Претпостављено је да неће бити компензација обавеза за акцизе и путарину и потраживања по основу ПДВ-а. Уколико их евентуално буде то се може одразити на одступања наплате од пројекција по врстама прихода, а не на укупну наплату индиректних пореза.

²¹ Закон о акцизама прописује методологију израчуна специфичне акцизе на дуван за пушење, која се темељи на просјечној пондерисаној цијени цигарета и минималној акцизи на цигарете. Очекује се да ће Управни одбор Управе за индиректно опорезивање до краја октобра 2020. донијети одлуку о специфичној акцизи на дуван за пушење за 2021.годину.

са тржишта цигарета на тржиште дувана за пушење. Може се очекивати сличан сценарио и у 2021. години. Под условом да ће доћи до зауздавања пандемије коронавируса и пријемо потребне стабилизације тржишта и потрошње током 2021. године, уз задржавање малопродајних цијена цигарета на нивоу из 2021. године и непромијењене акцизне политике, очекује се да ће вриједност тржишта цигарета пратити макроекономске пројекције потрошње. Под горе наведеним претпоставкама очекује се благи раст наплате акциза на дуванске прерађевине у 2021., 2022. и 2023. години од 3,6%, 3,9% и 4%, респективно (Графикон 27). Важан фактор остварења пројекција наплате акциза јесте континуирана борба против црног тржишта цигарета и дувана у БиХ.

Графикон 27. Пројекције прихода од акциза на дуван

Извор: Пројекције ОМА, октобар 2020

3. Разлике у односу на претходне пројекције прихода од индиректних пореза

Пројекције прихода од индиректних пореза уско су везане за ДЕП-ове пројекције БДП-а и његових компоненти. Свако одступање извршења параметара из националних рачуна од њихових пројектованих вриједности представља ризик за пројекције прихода.

Са друге стране, пројекције макроекономских показатеља ДЕП-а главно упориште имају у пројекцијама међународних институција, те ће стога овдје бити кратко представљене пројекције Европске комисије (ЕК) и Међународног монетарног фонда (ММФ), те њихова ревизија у периоду прије и после избијања пандемије коронавируса.

3.1. Ревизија пројекција међународних институција

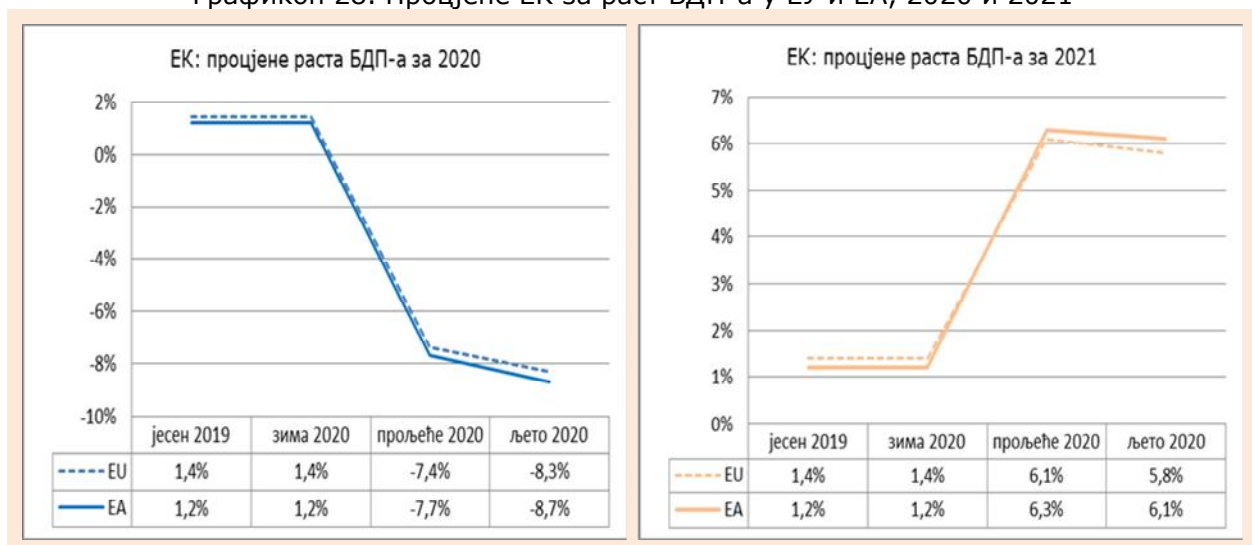
Пројекције Европске комисије

Европска комисија (ЕК) објављује макроекономске пројекције за ЕУ и њене чланице четири пута годишње, а називају се по годишњим добима објаве.²² У извјештају ЕК из јула 2020.

²² ЕК годишње објављује двије свеобухватне пројекције (прољетна и јесења), и двије привремене пројекције (зимска и љетна); <https://ec.europa.eu/>

године²³ (у даљем тексту: *љетне пројекције*) се наводи да се Европска унија суочава са најдубљом рецесијом након Другог свјетског рата, те да је, током периода спровођења најстрожијих рестрикција, економија Еврозоне пословала са свега 70 до 75 процената свог капацитета. Иако су у већини земаља мјере уведене средином мјесеца марта, подаци показују да је БДП за први квартал пао за 3,6% у еврозони, а за 3,2% у ЕУ. У љетним пројекцијама ЕК је извршена даља ревизија раста економије наниже у односу на њихове претходне пројекције. Из Графикана 28. се могу видјети посљедње четири пројекције ЕК раста економије ЕУ за 2020 и 2021. годину. На х оси је представљено вријеме израде пројекција ЕК, а на у оси пројектована стопа раста БДП-а за 2020. годину (лијево) и 2021. годину (десно). Видимо да су пројекције раста БДП-а за 2020. годину снижене са +1,4% (јесење пројекције из 2019) до -8,3% (љетне пројекције из 2020). Смјер ревизије пројекција раста БДП-а ЕУ за 2021. годину ишао је у супротном правцу, са +1,4% (јесење пројекције из 2019) до +5,8% (љетне пројекције из 2020).

Графикон 28. Процјене ЕК за раст БДП-а у ЕУ и ЕА, 2020 и 2021

Извор: Презентација ОМА на основу пројекција ЕК

У љетним пројекцијама ЕК се наводи да се и ова прогноза темељи на низу претпоставки, од којих су најважније да је највећи негативни утицај пандемије коронавируса испољен у другом кварталу 2020, те да неће доћи до новог великог вала инфекција. Што се тиче мјера ограничавања, претпоставља се њихово постепено укидање у ЕУ, те да неће бити потребе за повратак на строге мјере са почетка пандемије. Такође се напомиње да су континуиране мјере социјалног дистанцирања уључене у посљедице на секторе у којима је неизбјежан међуљудски контакт.

Пројекције Међународног монетарног фонда

Пројекције Међународног монетарног фонда (ММФ) из јуна 2020²⁴ су такође биле више песимистичне од њихових претходних пројекција. Пад свјетске економије је био пројектован на нивоу од 4,9% за 2020. годину. То је за 1,9 п.п. већи пад него што је било предвиђено у ММФ-овим априлским пројекцијама. Пројекција раста БДП-а за Еврозону је била негативна и износила -10,2%. У односу на ММФ-ове априлске пројекције ревидирана је за -2,7 п.п, а у односу на јануарске за чак -11,5 п.п.

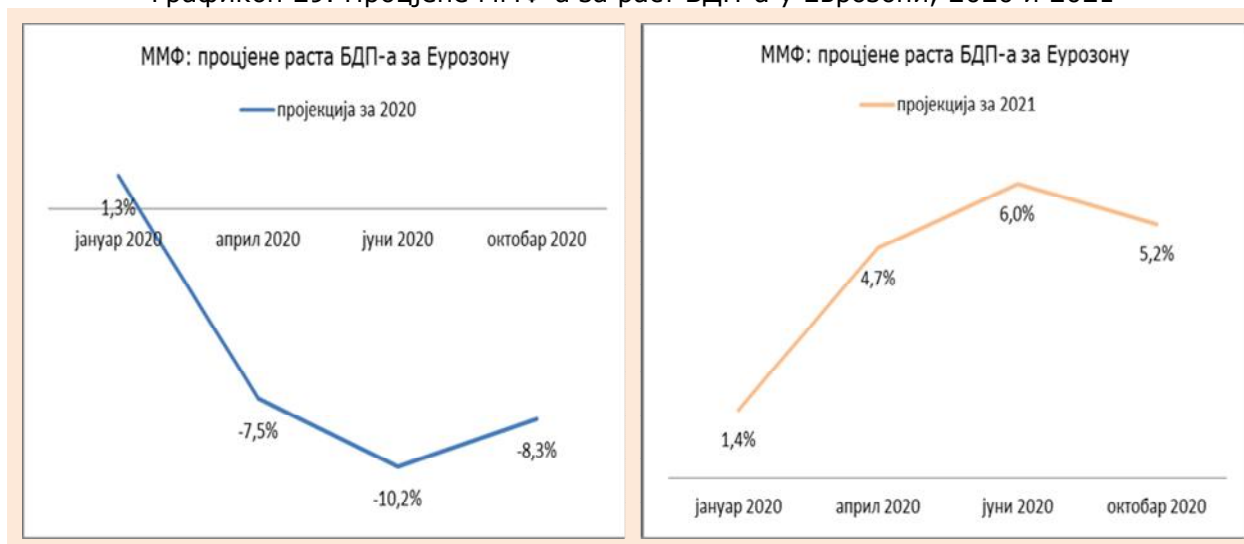
²³ European Commission, European Economic Forecast, Summer 2020 - interim

²⁴ IMF, World Economic Outlook Update, June 2020

У октобру 2020. године је ММФ објавио своје нове пројекције²⁵ према којим се предвиђа нешто нижи реални пад свјетске економије (4,4%) него што је то било предвиђено јунским пројекцијама (4,9%). У објашњењу се наводи да је ревизија пројекција за 2020. годину извршена због нешто бољег исхода у другом кварталу него што је то било предвиђено јунским пројекцијама, који је остварен углавном у развијеним економијама, те због знакова бржег опоравка у трећем кварталу 2020. За наредну 2021. годину пројектована нешто блажа стопа раста свјетске економије (5,2%), у односу на одговарајућу пројектовану стопу раста у јуну (5,4%). Пројекција раста БДП-а за Еврозону у 2020. години је у октобарским пројекцијама такође ревидирана са -10,2% на -8,3%, а за 2021. годину са 6,0% на 5,2%.

Пројекције ММФ-а заснивају се на бројним претпоставкама, а укључују наставак социјалног дистанцирања и у 2021. години, са постепеним укидањем те мјере борбе против вируса корона како се буде ширио обухват вакцинацијом и побољшавао терапијски одговор.²⁶

Графикон 29. Процјене ММФ-а за раст БДП-а у Еврозони, 2020 и 2021

Извор: Презентација ОМА на основу пројекција ММФ-а

Према посљедњим пројекцијама из октобра, ММФ за Босну и Херцеговину прогнозира реални пад БДП-а од 6,5% у 2020., те раст од 5% у 2021.

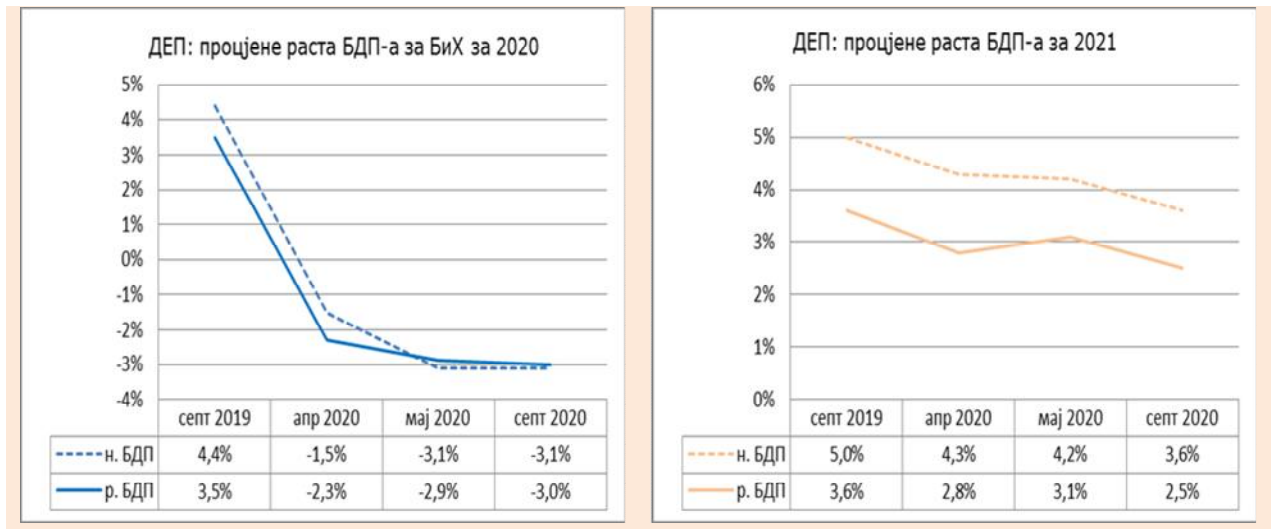
3.2. ДЕП, ревизија пројекција макроекономских показатеља за БиХ

Дирекција за економско планирање БиХ (ДЕП) је од септембра прошле године више пута ревидирала пројекције макроекономских показатеља (Графикон 30). Прије појаве коронавируса (пројекције из септембра 2019. године) за 2020. годину је планирана реална стопа раста БДП-а од +3,5%. Са појавом пандемије коронавируса, у априлу ове године ДЕП је драстично снизио пројекцију реалног раста БДП-а за 2020. годину на -2,3%. У мјесецу мају је та пројекција даље ревидирана на -2,9%, а у септембру на -3,1% (Графикон 30, лијево). Пројекције ДЕП-а за раст економије БиХ у 2021. години су у протеклих годину дана више пута ревидиране наниже (Графикон 30, десно).

Графикон 30. ДЕП: посљедње и претходне пројекције БДП за БиХ

²⁵ IMF, World Economic Outlook, October 2020

²⁶ Ibid, стр. 7. и 8.

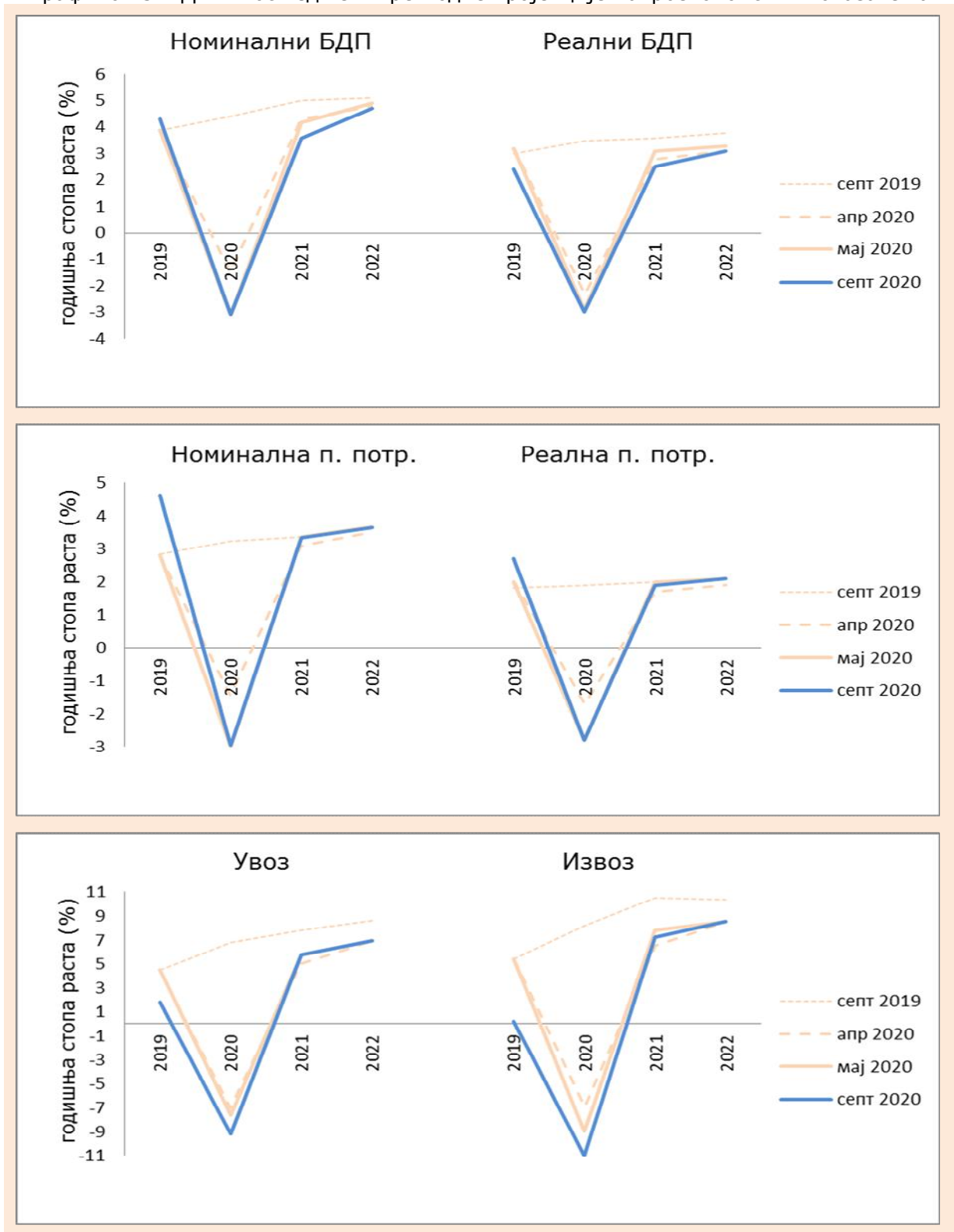

Извор: Презентација ОМА на основу пројекција ДЕП-а

У Графикону 31. су приказане ДЕП-ове пројекције БДП-а, увоза, извоза и приватне потрошње, а које су израђене у протеклим годину дана. Из њега се могу јасно видјети корекције пројекција наведених компоненти БДП-а у протеклом периоду. Као посљедица ефеката пандемије коронавируса, у периоду од септембра 2019. до септембра 2020. године су пројекције номиналних стопа раста увоза ревидиране наниже за 16 п.п., извоза за 19 п.п., а приватне потрошње за преко 6 п.п. Пројекције раста инвестиција су ревидиране за чак 21 п.п., са +10,2% на -11,3%. Једино су пројекције владине потрошње ревидиране навише са +2,1% на +2,9% јер се „током трајања пандемије очекује појачани ангажман институција у оквиру борбе за заштиту јавног здравља као и санирање економских посљедица Covida-19“.²⁷

²⁷ ДЕП, Макроекономске пројекције, септембар 2020

Графикон 31. ДЕП: последње и претходне пројекције макроекономских показатеља

Извор: Презентација ОМА на основу пројекција ДЕП-а

3.3. ОМА, ревизија пројекција прихода од индиректних пореза

Разлике у односу на пројекције из октобра 2019

У складу са текућим трендовима наплате прихода и ревизијом пројекција макроекономских показатеља (ДЕП), ОМА континуирано ревидира своје пројекције прихода од индиректних пореза. У односу на пројекције рађене прије годину дана (ОМА, октобар 2019), на основу тада пројектованог номиналног раста БДП-а од 4,4% (ДЕП, септембар 2019), пројектовани износ наплате индиректних пореза је сада ревидиран за -878,5 мил КМ (ОМА, октобар 2020).

Разлике у односу на пројекције из јуна 2020

У односу на претходне пројекције прихода од индиректних пореза (ОМА, јуни 2020), пројекције за 2020. су сада ревидиране за -427,6 мил КМ (Табела 6).

Приходи од ПДВ-а су ревидирани за -176,5 мил КМ. Негативна корекција се у потпуности односи на приходе од ПДВ-а на увоз. Корекција се објашњава тиме што је у јуну кориштена ДЕП-ова пројекција пада увоза по стопи од 7,6% у 2020, а да је до краја августа, према подацима Агенције за статистику БиХ, у увоз роба у БиХ пао за високих 17%. На основу тренутне епидемиолошке ситуације у БиХ и окружењу не можемо очекивати опоравак увоза ни у задњем кварталу 2020.

Од укупне корекције од -190,3 мил КМ на пројекцијама акциза за 2020. годину, чак -139,6 се односи на приходе од акциза на дуван. Јунске пројекције акциза на дуванске прерађевине базирале су се на позитивним трендовима у наплати акциза у прва четири мјесеца, који су *de facto* последица перцепције дуванских компанија у вези са трајањем пандемије и оптимистичних очекивања да ће се економија, запосленост и потрошња опоравити средином године. Иако се претпостављало да потрошња цигарета нерезидентата и дијаспоре има одређени удио у укупној потрошњи због непостојања егзактних историјских података, у ситуацији када је онемогућен долазак у БиХ нерезидентима и дијаспори, лоши текући трендови у наплати акциза индиректно указују да је стварни утицај екстерне потрошње цигарета увелико потцијењен. Прилагођавајући се локалној потражњи дуванске компаније су пласман цигарета редуковале у ходу, што је резултовало значајно слабијом уплатом прихода од акциза од пројекција. Резултат наведених претпоставки је велика дискрепанца у односу на пројектоване приходе од акциза.

Табела 6. Разлике пројекција за период 2020-2023 у односу на пројекције из јуна 2020

	у мил КМ					у % БДП-а *)			
	2020	2021	2022	2023		2020	2021	2022	2023
ПДВ	-176,5	-205,8	-218,6	-235,6		-0,5	-0,6	-0,6	-0,6
Акцизе	-190,3	-206,1	-211,1	-214,5		-0,5	-0,6	-0,6	-0,5
Царине	-14,7	-20,3	-27,4	-36,7		0,0	-0,1	-0,1	-0,1
Путарина	-47,2	-68,8	-70,8	-72,4		-0,1	-0,2	-0,2	-0,2
Остало	1,1	-2,0	-3,1	-4,3		0,0	0,0	0,0	0,0
УКУПНО	-427,6	-502,9	-531,0	-563,5		-1,2	-1,4	-1,4	-1,4

*) Пројекција БДП, ДЕП, септембар 2020

У односу на пројекције из јуна 2020, разлике пројекција прихода од индиректних пореза за 2021., 2022. и 2023. годину износе -502,9 мил КМ, -531,0 мил КМ и 563,5 мил КМ. Разлике су настале због корекција на пројекцијама прихода по врстама за 2020. годину, а која је основа за пројекције за наредни период, те због корекција макроекономских показатеља (ДЕП) у односу на оне кориштене у јуну (Графикони 31).

4. Ризици

Имајући у виду огромне непознанице у тренутку израде пројекција о јачини и трајању шока узрокованог пандемијом вируса корона, те кориштене претпоставке (ДЕП, макроекономске пројекције) да ће криза бити превазиђена у кратком року, **истичемо да постоје значајни ризици за остварење пројекција прихода од индиректних пореза, при чему преовладавају ризици лошијег исхода.** С обзиром на основне поставке пројекција индиректних пореза и укупне економске услове у БиХ и у свијету, остварење пројектованог нивоа прихода од индиректних пореза у периоду 2020-2023 је подложно сљедећим ризицима: (1) свим ризицима за остварење пројектованих макроекономских показатеља (ДЕП) и (2) ризицима који се односе на саму наплату прихода од индиректних пореза и борбу против сиве економије.

Пројекције прихода од индиректних пореза су уско везане за пројекције макроекономских показатеља ДЕП-а. Сви ризици које ДЕП помиње у својим пројекцијама по аутоматизму представљају и ризике за пројекције прихода од индиректних пореза, пошто свако одступање реализације ДЕП-ових параметара од њихових пројектованих вриједности неизбежно доводи и до одступања реализованих од пројектованих прихода од индиректних пореза. У ДЕП-у наводе да се ризици за њихове пројекције могу класификовати у двије групе, и то на вањске и унутрашње, при чему су вањски ризици доста извјеснији и утицајнији на кретање економског раста у БиХ. Епидемија вируса корона је примарни ризик за реализацију ДЕП-ових пројекција. С друге стране, као пријетњу реализацији својих пројекција у ДЕП-у наводе унутрашње изазове, односно унутрашње ризике у Босни и Херцеговини (сложен систем доношења одлука, спор темпо провођења економских реформи у земљи). Такође наводе да би евентуално кашњење у процесу формирања власти могло негативно одразити на планирану динамику извршења јавних инвестиција и укупни економски раст. Што се тиче ризика у средњем року за период 2021-2023. они се, према ДЕП-у, односе на "миграцију становништва из БиХ, посебно младог, образованог и квалификованог кадра, што би могло резултовати смањењем продуктивности и споријим растом БДП-а од пројектованог".²⁸

У ризике који могу угрозити извршење пројекција наплате прихода од индиректних пореза у сфери политике и администраирања индиректним порезима можемо убројати сљедеће:

- Слабљење борбе против црног тржишта дуванских прерађевина након окончања хармонизације пореског оптерећења цигарета у БиХ са стандардима ЕУ;
- Слабљење борбе против ПДВ превара, поготово у сфери поврата, који, у ситуацији пада запослености и неликвидности обвезника постају атрактивни за преваре;
- Измјене политике индиректног опорезивања које би могле довести до значајног пада прихода, као што су диференциране стопе ПДВ-а и акциза;
- Промјена режима наплате акциза на увозне дуванске прерађевине која подразумијева наплату при увозу дуванских прерађевина умјесто у момету преузимања акцизних маркица. Прелазак са старог на нови режим наплате би проузрочио велике једнократне губитке прихода, што би, с обзиром на значајан удио акциза на дуванске прерађевине у укупним индиректним порезима, изазвало поремећај у финансирању корисника буџета.

²⁸ Ibid. стр. 7

Робна размјена за период јануар - септембар 2020. године

(пише: Мирјана Поповић, стручни савјетник - макроекономиста)

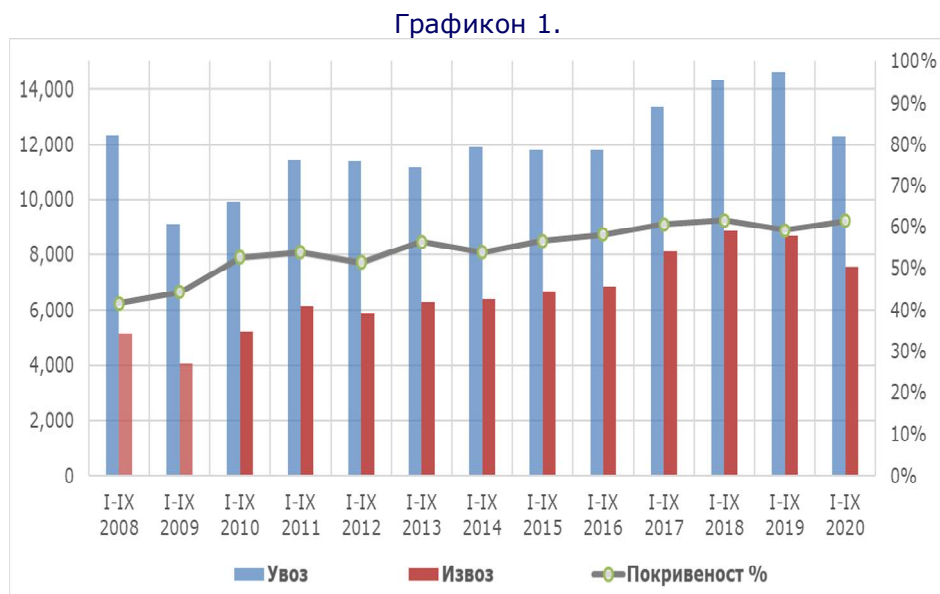
Анализом робне размјене Босне и Херцеговине (у даљем тексту: БиХ) са другим земљама, за период јануар - септембар 2020. године (у даљем тексту: I-IX 2020), нагласак је на утицају тренутних глобалних кретања спољнотрговинске размјене након увођења превентивних мјера сузбијања и спријечавања ширења пандемије коронавируса у земљи. Ова анализа представља наставак анализа објављених у претходним бројевима билтена Одјељења за чије потребе је кориштен период првих девет мјесеци текуће, као и исти период претходних година.

Подаци представљени анализом обухватају укупну спољнотрговинску размјену приказану према најзначајнијим регионима (ЕУ²⁹, СЕФТА³⁰, ЕФТА³¹, азијске земље у развоју), размјену према најзначајнијим спољнотрговинским партнерима, као и размјену према врсти производа.

1. Главна кретања у спољнотрговинској размјени

У првих девет мјесеци 2020. године, БиХ је забиљежила пад обима спољнотрговинске размјене. Извоз је мањи за 12,6 %, док је увоз мањи за 15,8 % у односу на првих девет мјесеци претходне године. Покривеност увоза извозом износи 61,5 % и већа је за 2,2 п.п. у односу на исти период претходне године.

Графикон 1. приказује кретања робне размјене БиХ са иностранством за првих девет мјесеци у периоду 2008-2020. година. Представљене су вриједности увоза и извоза у милионима КМ (лијева вертикална скала), те процентуалне вриједности покривености увоза извозом (десна вертикална скала) за посматрани период.

Извор: Агенција за статистику БиХ, приказ ОМА

²⁹ Европска Унија

³⁰ Central European Free Trade Agreement (CEFTA) – Уговор о слободној трговини земаља централне Европе (Албанија, БиХ, Црна Гора, Сјеверна Македонија, Молдавија, Србија и UNMIK/Косово)

³¹ Европско удружење слободне трговине које уједињује тржишта Швајцарске, Норвешке, Исланда и Лихтенштајна

Бања Лука: Бана Лазаревића, 78 000 Бања Лука, Тел/факс: +387 51 335 350, Е-mail: oma@uino.gov.ba

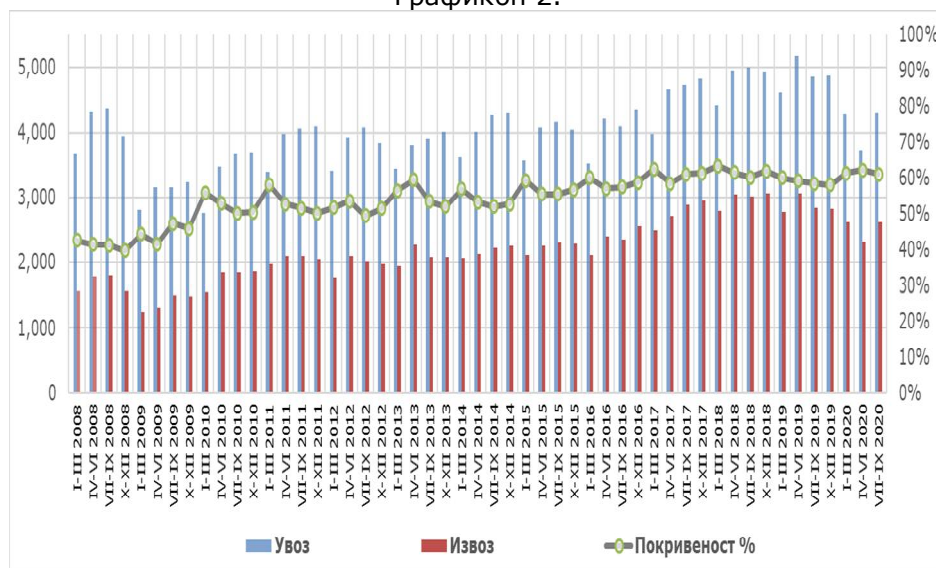
Сарајево: Змаја од Босне 476, 71 000 Сарајево, Тел:+387 33 246 081, Факс:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

Иако је у првих девет мјесеци ове године забиљежен пад обима спољнотрговинске размјене, у овом периоду забиљежено је укупно смањење спољнотрговинског дефицита од 20,4% у односу на исти период претходне године. С обзиром да је увоз смањен због ванредних околности, смањење спољнотрговинског дефицита се не може посматрати с позитивне стране. Због мјера предузетих у сузбијању ширења вируса корона, смањење спољнотрговинског дефицита представља последицу опадања цјелокупне спољнотрговинске активности.

Графиком 2 приказано је квартално кретање увоза и извоза, те покривеност увоза извозом у периоду од првог квартала 2008. године до трећег квартала 2020. године (I-III 2008 - VII-IX 2020). На почетку сваке године су видљиве сезонске осцилације. До текуће године, обим спољнотрговинске размјене БиХ у току једне календарске године, најнижи је био у првом кварталу сваке године. Међутим, увођење мјера у борби против пандемије коронавируса почетком марта, проузроковало је најзначајније смањење увоза и извоза у другом кварталу текуће године.

Тако је у овој години у другом кварталу забиљежен мањи обим спољнотрговинске размјене у односу на први квартал, док је доовогодишњи тренд кретања био повећање увоза и извоза у другом кварталу у односу на први квартал. Након ублажавања, односно „попуштања“ мјера, у трећем кварталу долази до благог повећања обима спољнотрговинске размјене, те је забиљежени увоз и извоз на нивоу првог квартала. Увоз у трећем кварталу у односу на други квартал већи је за 15,2%, док је извоз већи за 13,2%.

Графикон 2.

Извор: Агенција за статистику БиХ, приказ ОМА

У табели 1 приказан је проценат повећања/смањења спољнотрговинске размјене на мјесечном нивоу за првих девет мјесеци 2020. године, а у односу на исти период 2019. године.

Табела 1.

	јан 2020 / јан 2019	феб 2020/ феб 2019	мар 2020/ мар 2019	апр 2020/ апр 2019	мај 2020/ мај 2019	јун 2020/ јун 2019	јул 2020/ јул 2020	авг 2020/ авг 2020	сеп 2020/ сеп 2020	Q3 2020/ Q3 2019
Извоз	0.0	-0.3	-14.2	-32.7	-28.3	-10.8	-13.1	-8.2	-0.7	-12.6
Увоз	-4.4	1.2	-16.3	-35.2	-34.6	-11.9	-13.4	-14.4	-5.7	-15.8
Обим	-2.6	0.6	-15.6	-34.3	-32.3	-11.5	-13.3	-12.2	-3.8	-14.6
Покривеност	4.5	-1.5	2.5	3.9	9.5	1.3	0.4	7.2	5.3	3.8
Дефицит	-12.9	3.4	-19.0	-38.9	-42.8	-13.7	-13.9	-22.0	-14.1	-20.4

Извор: Агенција за статистику БиХ, приказ ОМА

Из табеле је видљиво да су глобалне и националне мјере сузбијања вируса довеле до пада активности и потрошње у земљи, што је резултирало падом укупног обима спољнотрговинске размјене. Услед затварања граница, већ у марту је забиљежен значајан пад увоза и извоза у односу на исти период претходне године. Март мјесец званично представља почетак природне несреће узроковане пандемијом Covid-19 у БиХ, односно новонастало стање које је трајало и у наредним мјесецима обухваћеним анализом. Највећи пад извоза и увоза забиљежен је у априлу и мају када су мјере сузбијања пандемије биле најригорозније. Након благог „попуштања“ мјера у јуну, забиљежено је мање смањење обима спољнотрговинске размјене. Исти тренд настављен је на мјесечном нивоу и у трећем кварталу.

У табели 2 приказан је проценат повећања/смањења спољнотрговинске размјене на кварталном нивоу за прва три квартала 2020. године, а у односу на исти период 2019. године.

Табела 2.

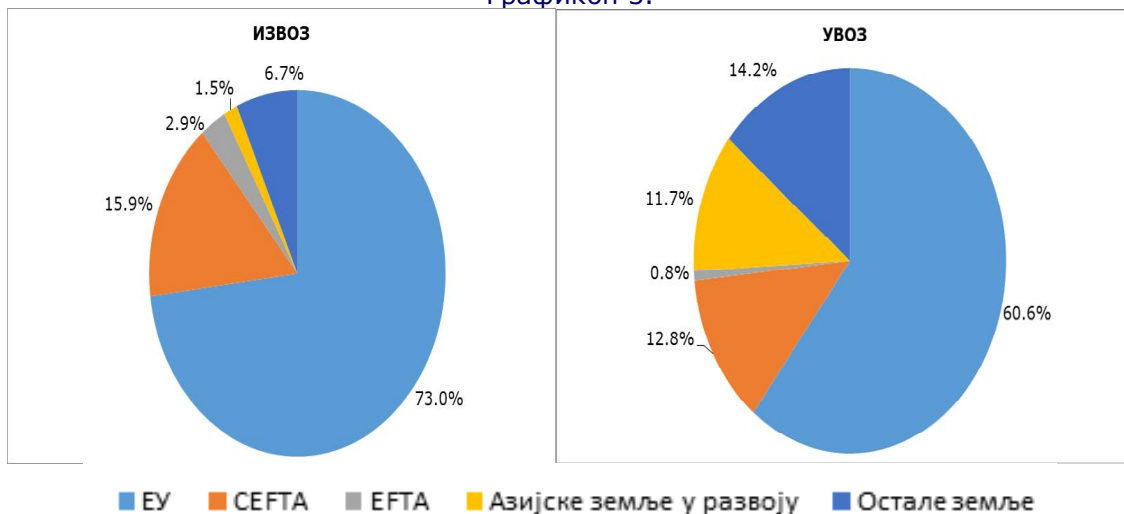
	Q1 2020/Q1 2019	Q2 2020/Q2 2019	Q3 2020/Q3 2019
Извоз	-5.2	-24.1	-7.3
Увоз	-7.1	-27.8	-11.2
Обим	-6.4	-26.4	-9.8
Покривеност	2.1	5.0	4.4
Дефицит	-10.0	-33.0	-16.7

Извор: Агенција за статистику БиХ, приказ ОМА

1.1. Спољнотрговинска размјена БиХ према најзначајнијим регионима за период I-IX 2020. године

У графикону 3 приказан је проценат учешћа најзначајнијих региона у спољнотрговинској размјени са БиХ у првих девет мјесеци 2020. године.

Графикон 3.

Извор: Агенција за статистику БиХ, приказ ОМА

ЕУ као најзначајнији партнер БиХ у спољнотрговинској размјени, у првих девет мјесеци 2020. године учествује са 73,0% извоза и 60,6% увоза. Извоз у земље ЕУ у посматраном периоду мањи је за 13,5%, док је увоз мањи за 17,8% у односу на исти период претходне године. Покривеност увоза извозом износи 74,1%, што је за 3,6 п.п. веће у односу на исти период 2019. године.

Земље чланице СЕФТА у спољнотрговинској размјени са БиХ у првих девет мјесеци текуће године учествују са 15,9% извоза и 12,8% увоза. Извоз је мањи за 14,3%, док је увоз мањи за 11,8% у односу на исти период претходне године. Покривеност увоза извозом износи 76,8%, што је за 2,2 п.п. мање у односу на исти период 2019. године.

Земље чланице ЕФТА у спољнотрговинској размјени са БиХ у првих девет мјесеци текуће године учествују са 2,9% извоза и 0,8% увоза. Извоз је већи за 8,6%, док је увоз мањи за 9,8% у односу на исти период претходне године. Покривеност увоза извозом износи 217,1%, што је за 36,8 п.п. веће у односу на исти период 2019. године.

БиХ је у спољнотрговинској размјени са групом азијских земаља у развоју, у првих девет мјесеци 2020. године остварила 1,5% извоза и 11,7% увоза. Од укупно оствареног увоза из ове групе земаља, 69,6% се односи на увоз из Кине. Извоз је мањи за 21,9%, док је увоз мањи за 7,2% у односу на исти период претходне године. Покривеност увоза извозом износи 7,8%, што је за 1,5 п.п. мање у односу на исти период 2019. године.

1.2. Спољнотрговинска размјена БиХ према најзначајнијим спољнотрговинским партнерима за период I-IX 2020. године

У табели 3 приказано је учешће у извозу према десет најзначајнијих спољнотрговинских партнера БиХ у првих девет мјесеци 2019. и 2020. године. Такође, приказан је проценат повећања/смањења извоза у прва три квартала текуће године, у односу на исти период претходне године.

Табела 3.

БХ ИЗВОЗ (% учешћа)				
Р.Бр.	Земља	I-IX 2019	I-IX 2020	пораст (%)
1	Њемачка	14.7	15.8	-5.9
2	Хрватска	12.4	13.3	-6.3
3	Србија	11.2	10.9	-14.8
4	Аустрија	9.8	9.9	-11.6
5	Италија	11.6	9.5	-28.7
6	Словенија	8.7	9.0	-10.1
7	Црна Гора	3.5	2.9	-27.0
8	Турска	2.4	2.8	1.6
9	Швицарска	2.1	2.6	9.8
10	Холандија	2.2	2.3	-6.9
	остале земље	21.5	21.1	-14.2
	укупно	100.0	100.0	

Извор: Агенција за статистику БиХ, приказ ОМА

Из табеле се види да је најзначајнији партнер, односно земља у коју је БиХ највише извозила у периоду јануар-септембар 2020. године, Њемачка. Она је истовремено и најзначајнији извозни партнер БиХ у ЕУ. У истом периоду, из групе земаља чланица СЕФТА региона, БиХ је највише извозила у Србију, док највећи извоз из БиХ у земље ЕФТА региона биљежи Швицарска.

У табели је приказан и проценат повећања/смањења извоза. Показатељи представљени табелом одражавају неповољну слику узроковану пандемијом Covid-19, смањење извоза на тржишта главних трговинских партнера те смањење извоза на сва остала тржишта осим на тржиште Швајцарске и Турске.³²

Извоз у Италију највише је опао, 28,7%, а с обзиром на рану појаву коронавируса те рано увођење мјера за спрјечавање ширења вируса у тој земљи, при чему је почетком текуће године дошло до значајнијег пада активности, односно до пада укупне робне размјене. Пад извоза у Италију у првих девет мјесеци текуће године мањи је за 6,2 п.п. у односу на пад извоза у ову земљу у првих шест мјесеци текуће године када је износио 34,9%. Узрок опоравка је посљедица ублажавања мјера, те отварање граница у трећем кварталу у односу на мјере које су у Италији биле на снази у другом кварталу текуће године.

Ограничавање спољнотрговинске размјене, проузроковало је значајан пад извоза који је БиХ забиљежила и са другим земљама главним трговинским партнерима.

У табели 4 приказано је учешће у увозу у БиХ према десет најзначајнијих спољнотрговинских партнера земље у првих девет мјесеци 2019. и 2020. године. Такође, приказан је проценат повећања/смањења увоза у прва три квартала текуће године, у односу на исти период претходне године.

³² Поређење извоза у Турску у периоду јануар-септембар 2020. године са извозом у истом периоду претходне године није релевантно због проблема проузрокованих застојем извоза у прошлој години, а као посљедица нератификације Споразума о слободној трговини.

Табела 4.

БХ УВОЗ (% учешћа)				
Р.Бр.	Земља	I-IX 2019	I-IX 2020	пораст (%)
1	Њемачка	12.1	12.3	-14.6
2	Италија	11.8	11.5	-17.7
3	Србија	10.8	11.3	-12.1
4	Хрватска	10.4	9.2	-25.7
5	Кина	7.4	8.1	-7.3
6	Турска	4.8	5.2	-10.4
7	Словенија	4.6	4.9	-9.6
8	Аустрија	3.6	4.0	-6.9
9	Пољска	3.0	3.1	-13.7
10	Мађарска	2.7	2.7	-16.6
	остале земље	28.7	27.7	-18.4
	укупно	100.0	100.0	

Извор: Агенција за статистику БиХ, приказ ОМА

Најзначајнији партнер, односно земља из које је БиХ највише увозила у периоду јануар-септембар 2020. године је Њемачка. Она је истовремено и најзначајнији увозни партнер БиХ из ЕУ. У истом периоду, од партнера из групе земаља чланица СЕФТА региона, БиХ је нависше увозила из Србије, док је из групе азијских земаља у развоју највећи увоз у БиХ забиљежен из Кине.

У табели је приказан и проценат повећања/смањења увоза. Посљедица смањења увоза у БиХ узрокована је стагнацијом размјене у посматраном периоду, односно смањеном укупном домаћом потражњом и потрошњом као и смањењем цијена нафте и нафтних деривата у наведеном периоду.

Из табеле се види да је увоз из Хрватске највише опао, 25,7%. Пад увоза из Хрватске у првих девет мјесеци текуће године мањи је за 1,5 п.п. у односу на пад увоза из ове земље у првих шест мјесеци текуће године када је износио 27,2%.

Као и на пад извоза, криза проузрокована раним увођењем мјера те рестрикцијама насталим појавом пандемије, утицала је на значајан пад увоза из Италије, 17,7%, као једног од најзначајнијих спољнотрговинских партнера БиХ. Такође, увоз је смањен из свих других главних трговинских партнера земље.

1.3. Спољнотрговинска размјена БиХ према врсти производа у периоду I-IX 2020. године

У табели 5 приказано је учешће у извозу десет најзначајнијих група производа у периоду јануар-септембар 2019. и 2020. године. Такође, табелом је представљен проценат повећања/смањења извоза одређене врсте робе.

Од приказаних десет најзначајнијих група производа, ни једна група производа није остварила позитиван извоз у односу на исти период прошле године.

Табела 5.

ИЗВОЗ (% учешћа)					
Р.бр.	код	Опис кодне ознаке	I-IX 2019	I-IX 2020	пораст (%)
1	94	Намјештај; опрема за кревете и сл. производи (матраци, јастуци и сл.); свјетилке и др. расвјетна тијела која нису укључена на другом мјесту	8.7	9.4	-5.9
2	85	Електричне машине и опрема и њихови дијелови; апарати за снимање или репродукцију звука; телевизијски апарати за снимање или репродукцију слике и звука и сл.	6.9	7.9	-0.8
3	84	Нуклеарни реактори, котлови, машине, апарати и механички уређаји; њихови дијелови	7.1	7.2	-11.2
4	27	Минерална горива, минерална уља и производи њихове дестилације; битуменске материје; минерални воскови	8.3	7.0	-25.4
5	73	Производи од жељеза и челика	6.7	6.9	-9.5
6	44	Дрво и производи од дрвета; дрвени угаљ	6.5	6.8	-9.1
7	64	Обућа, назувци и слични производи; дијелови тух производа	6.4	6.2	-15.3
8	28	Неоргански хемијски производи; органска и неорганска једињења племенитих метала, метала ријетких земљи, радиоактивних елемената и изотопа	5.4	5.0	-19.1
9	39	Пластичне масе и производи од пластичних маса	4.3	4.9	-1.4
10	72	Жељезо и челик	5.1	4.2	-28.1
I		Укупно (1-10)	65.5	65.5	-12.5
II		Остали производи	34.5	34.5	-12.7
		УКУПНО (I + II)	100.0	100.0	

Извор: Агенција за статистику БиХ, приказ ОМА

У табели 6 приказано је учешће у увозу десет најзначајнијих група производа у периоду јануар-септембар 2019. и 2020. године. Такође, представљен је проценат повећања/смањења увоза одређене врсте робе.

Од приказаних десет најзначајнијих група производа, само једна група производа кодне ознаке 30 - Фармацеутски производи, остварила је позитиван увоз у односу на исти период претходне године. Увоз преосталих најзначајнијих група производа је смањен.

Табела 6.

УВОЗ (% учешћа)					
Р.бр.	код	Опис кодне ознаке	I-IX 2019	I-IX 2020	пораст (%)
1	27	Минерална горива, минерална уља и производи њихове дестилације; битуменске материје; минерални воскови	14.3	10.0	-41.2
2	84	Нуклеарни реактори, котлови, машине, апарати и механички уређаји; њихови дијелови	8.1	7.9	-18.0
3	87	Возила, осим жељезничких или трамвајских возила и њихови дијелови и прибор	7.7	6.6	-27.6
4	85	Електричне машине и опрема и њихови дијелови; апарати за снимање или репродукцију звука; телевизијски апарати за снимање или репродукцију слике и звука и сл.	5.8	6.5	-5.3
5	39	Пластичне масе и производи од пластичних маса	5.4	6.0	-6.4
6	30	Фармацеутски производи	3.2	3.9	4.8
7	72	Жељезо и челик	3.2	3.3	-14.8
8	73	Производи од жељеза и челика	2.6	2.8	-9.2
9	76	Алуминиј и производи од алуминија	2.2	2.2	-14.7
10	48	Папир и картон; производи од папирне масе, папира или картона	1.8	2.0	-9.7
I		Укупно (1-10)	54.3	51.2	-20.6
II		Остали производи	45.7	48.8	-90.0
		УКУПНО (I + II)	100.0	100.0	

Извор: Агенција за статистику БиХ, приказ ОМА

2. Закључак

БиХ се већ у марту текуће године суочила са посљедицама проблема на глобалном нивоу, који за посљедицу имају пад обима спољнотрговинске размјене услјед затварања граница земаља у региону и земаља ЕУ према региону, а које су и најзначајнији спољнотрговински партнери земље. Тако је, спољнотрговинска размјена БиХ, односно увоз и извоз у првих девет мјесеци текуће године у великом паду, при чему је забиљежен већи пад увоза од извоза роба и услуга из земље. Један од најзначајнијих економских показатеља земље који пружа информације о нивоу конкуретности њеног приватног сектора, као и нивоу остварене додане вриједности у производњи, јесте спољнотрговински биланс. Нажалост, овај показатељ константно показује дефицит БиХ.

С обзиром да је пандемија вируса корона узроковала пад укупних економских активности и успоравање економија на глобалном нивоу, у периоду јануар-септембар 2020. године очекивано је дошло до изражајног успоравања спољнотрговинске размјене, а самим тим и до смањења укупне економске активности земље, у односу на исти период претходне године. Мјере као што су ограничавање и престанак рада пословних субјеката, затварање граница, поремећај у ланцима снабдијевања, резултирале су падом домаће и стране потражње, што је директно утицало на размјену роба и услуга чиме су погођени сви сектори. Поједини сектори оријентисани ка домаћем тржишту мање су погођени новонасталом ситуацијом од сектора оријентисаних ка иностраном тржишту. Од појаве пандемије коронавируса почетком текуће године у Кини, те њеног прелијевања на европско тржиште, бх компаније су се суочиле са проблемом набавке сировина, односно репроматеријала, а касније и отежаним извозом. Многе компаније изгубиле су partnere јер се испоруке нису континуирано и несметано наставиле. Новонастало стање посебно се негативно одразило на мала или средња предузећа која су значајан дио бх економије.

Кретања у спољнотрговинској размјени је још увијек неизвјесно прогнозирати, међутим претпоставке су да би пандемија могла додатно угрозити спољнотрговинску размјену до краја године. БиХ као извозно оријентисана и увозно зависна земља, нема систем који би ју заштитио од спољних утицаја, те је тешко прогнозирати спољнотрговински опоравак земље. Уколико најављени нови "таласи" пандемије не би проузроковали поштравање мјера у борби против коронавируса, а што би за посљедицу имало поновно затварање граница, БиХ би већ сљедеће године могла да очекује благи опоравак и повећање обима спољнотрговинске размјене, јер стабилност и раст укупне економије земље значајно зависе од главних трговинских партнера, првенствено од земаља ЕУ и земаља СЕФТА региона.